

DE LICHTE VOORDE

periodiek van de
VERENIGING VOOR OUDHEIDKUNDE TE LICHTENVOORDE

Gedenksteen in de voorgevel van de Willibrordhoeve

No. 49
November 2003
ISSN: 0927-6688

'De Lichte voorde' is een halfjaarlijkse uitgave van de Vereniging voor Oudheidkunde te Lichtenvoorde. De vereniging stelt zich ten doel het onderzoek naar de geschiedenis van onze gemeente in de breedste zin van het woord te stimuleren en te bevorderen.

De redactie van 'de Lichte voorde' bestaat uit:
N.J.M. Adema Mzn en B.H.W. van Lochem.

Inhoud

Voorwoord van de redactie	2
<i>Godfried Nijs</i> Zomaar voor het oprapen	3
<i>Benno van Lochem</i> Het Vraagenders Volkslied	7
<i>Godfried Nijs</i> Een gouden engel in de achtertuin	8
<i>Henk Hanselman</i> Oorlogsmonumenten en andere gedenktekens met herinneringen aan de Tweede Wereldoorlog	10
<i>Godfried Nijs</i> De herontdekking van de Franse Schans	42
<i>Benno van Lochem</i> Uit de oude doos	46
<i>Antoon Driessen</i> Van wegen, water, beken, bruggen en voorden	47
<i>Hemmie Doppen</i> Een lied over oud-Lichtenvoorde	51
<i>Benno van Lochem</i> Snippers uit de Geldersche Bode	53
<i>Gerhard Eppingbroek</i> Ons zoekplaatje	54

Voorwoord van de redactie

Het is een week voor de Lichtenvoordse kermis als ik dit voorwoord schrijf. Gewoonlijk heb ik het rond deze tijd druk met het bouwen van een corsowagen. Echter, de vaderlijke plicht roept en aangezien moeders ook een avond van huis wil, heb ik plaatsgenomen achter de computer. Terugkijkend op de afgelopen maanden waren deze natuurlijk door het prachtige weer uitstekend.

Wij ontvingen echter ook een minder mooi bericht deze zomer. Na maar liefst 10 jaar redactielid te zijn geweest gaf Godfried Nijs aan, deze taak niet meer te kunnen vervullen. Godfried was binnen de redactie verantwoordelijk voor de lay out; een taak die veel werk met zich meebrengt. In 1993 nam hij deze over van de heer Polders en dankzij Godfried ziet de periodiek er tegenwoordig zo professioneel uit. Evenwel, de combinatie werk en tweemaal in het jaar een boekwerkje maken zoals de periodiek, viel de laatste twee jaar al erg tegen. Daarbij was hij het afgelopen jaar ook al zeer actief rond de reconstructie van de Engelse Schans en bracht hij ook daarover een boekwerkje uit.

De nieuwe ontwikkelingen m.b.t. het in kaart brengen van de gehele verdedigingslinie om Grolle vergen andermaal veel tijd van hem. En aangezien Godfried alleen iets doet als hij er zich voor de volle honderd procent aan kan geven, heeft hij bedankt voor het maken van de periodiek. Hij deed dit met pijn in het hart, aangezien hij het werk altijd met veel plezier heeft gedaan, ondanks de enorme werkdruk die er vaak mee gepaard ging. Gelukkig heeft hij te kennen gegeven wel voor de periodiek te zullen blijven schrijven, nu hij, zoals hijzelf zegt 'de handen iets meer vrij heeft'. Godfried, we hopen dat je dit nog lang zult blijven doen. Het werken met jou was zeer leerzaam. Namens de redactie en het bestuur: bedankt voor het vele werk dat je verricht hebt!

In deze periodiek vinden we naast de vaste rubrieken 'Snippers uit de Geldersche Bode' en 'Uit de oude doos' maar liefst drie artikelen van Godfried Nijs. 'Zomaar voor her oprapen' gaat over een gevonden pijpenkop met daarop een bijzondere afbeelding. 'Een gouden engel in de achtertuin' is het verhaal van een gevonden munt in een Lichtenvoordse tuin. En tenslotte komen we van hem het naadje van de kous te weten over de herontdekking van de Franse Schans.

Onlangs heeft het Nationaal Comité 4 en 5 mei ons bestuur om nieuwe of aanvullende informatie gevraagd over de plaatselijke oorlogsmonumenten en de daaraan gerelateerde oorlogsgeschiedenis in onze gemeente. Ons (bestuurs)lid Henk Hanselman is ernaar op zoek gegaan en kwam meer tegen dan alleen oorlogsmonumenten. Zijn speurtocht bracht bovendien enkele nieuwe feiten aan het licht.

De heer Brus uit Beek - oud-Lichtenvoordenaar - stuurde ons een tijd geleden een brief vol jeugdherinneringen. Antoon Driessen licht er een aantal uit. Als dialectbijdrage hebben we dit keer een lied en wel het Vragenders volkslied. We ontvingen het van de heer Devilles uit Groenlo. We kregen nóg een lied: van mevr. Mellink-Eppingbroek; het komt van de buurtvereniging Oud-Lichtenvoorde.

Tot slot weer 'Ons zoekplaatje' waarin we op zoek zijn naar de namen van de personen op de foto. Neem gerust contact op wanneer u een van de personen herkent. Natuurlijk zijn wij zeer content als u zelf in de pen klimt om bijvoorbeeld uw jeugdherinneringen op schrift te zetten. Deze verhalen zijn meer dan welkom.

Namens de redactie: Benno van Lochem.

Zomaar voor het oprapen Een generaal op een aardappelveld

Opmerkelijke vondst

Alweer een paar jaar geleden vond de heer Hartman tijdens het aardappelrooien op een perceel aan de Boschlaan een opvallende pijpenkop ('ketel'). Nu worden pijpenkoppen vaak gevonden: gewoon op het land of tijdens opgravingen. Uit de gracht van de havezate Harreveld kwamen er bijvoorbeeld 254 stuks uit de modder te voorschijn. In de archeologie worden kleipijpen gezien als zogenaamde gidsfossielen voor de periode van de 17de tot de eerste helft van de 20ste eeuw. Hun vorm en decoratie waren zeer aan mode onderhevig en de levensduur van een kleipijp was kort. Vandaar dat de ketels vaak tot op enkele jaren nauwkeurig te dateren zijn en daarmee dus ook andere vondsten uit dezelfde laag.

Maar hier gaat het om een wel heel bijzonder pijpfragment. Op de ketel is namelijk een gebaard mannenhoofd weergegeven. De details zijn zo karakteristiek dat het bijna niet anders kan dan dat het hier een natuurgetrouwe weergave van een bestaand persoon betreft. De heer Hartman dacht aan Abraham Lincoln (1809 – 1865), de 16de president van de Verenigde Staten. Mijn eerste gedachte ging uit naar onze eigen koning Willem III (1817 – 1890). We zitten er allebei naast.

Voor- en zijaanzicht pijpenkop, gevonden aan de Boschlaan.

Een e-mail naar Museum Pijpenkabinet te Amsterdam bracht de volgende dag al duidelijkheid. De conservator van het museum, de heer D.H. Duco, meldde dat het hier naar alle waarschijnlijkheid gaat om een fragment van een pijp, vervaardigd in het Duitse Westerwald. Deze landstreek ligt in het westen van Duitsland, ten noorden van de stad Koblenz en is begrensd door de rivieren de Rijn (in het westen), de Sieg (in het noorden) en de Lahn (in het zuiden). Het grootste deel van de kleipijpen, gevonden in Nederland, komt uit Gouda. Door de ligging en de vrij intensieve handelscontacten met het Duitse achterland worden in de Achterhoek ook vrij veel pijpen gevonden, gemaakt door onze oosterburen. Van de in Harreveld aangetroffen ketels kwam ongeveer 18% van het totaal uit Duitsland.

Op de pijpenkop zou, nog steeds volgens de heer Duco, generaal De Wet zijn weergegeven. Tot slot moet de pijp vervaardigd zijn in de periode 1900 –1910. Generaal De Wet is een van de hoofdrolspelers in de Boerenoorlog. Contact met het Anglo Boer War Museum in Bloemfontein, Zuid Afrika leverde een enthousiaste reactie en veel informatie op. Aan de hand daarvan werd onderstaande samenvatting gemaakt die het verhaal achter deze pijpenkop duidelijk moet maken.

De Boerenoorlog

Twee Europese volkeren, de Boeren en de Britten, leverden meer dan honderd jaar geleden slag om de grond en de rijkdom van Zuid-Afrika. In 1867 was het vinden van diamant langs de Oranjerivier en de Vaal en goud in Kimberley de eigenlijke aanleiding van het conflict. De strijd heet nu officieel de Zuid-Afrikaanse oorlog, maar is beter bekend als de Boerenoorlog. Iedereen eiste zijn deel van de kostbare ertsen: Transvaal en Oranje Vrijstaat het deel van hun grondgebied, de West-Grinquas eiste op historische gronden het volledige bezit op.

De Britten trachtten het geschil te omzeilen door alle Zuid-Afrikaanse staten en koloniën te versmelten. Paul Kruger, fervent voorvechter van de onafhankelijkheid van Transvaal, verzette zich heftig tegen de Britse annexatie in 1877. Het Brits beheer was bovendien niet bepaald tactvol en efficiënt. Zo begon in 1881 de Eerste Vrijheidsoorlog.

De Nederlanders en de Boeren in Zuid-Afrika hadden een speciale relatie. Na de oprichting van de Kaapkolonie (1652) zijn er veel emigranten vanuit Nederland naar Zuid-Afrika vertrokken, net als naar de andere koloniën. Tot 1880 was er in Nederland weinig aandacht voor de Zuid-Afrikanners van Nederlandse afkomst. Tijdens de eerste vrijheidsoorlog (of Boerenopstand) in 1881 veranderde dat drastisch. Er werden steuncomités opgericht en er werd zelfs een handtekeningenactie gehouden, gericht aan het Engelse volk, waarin gepleit werd voor de zelfstandigheid van het volk van Transvaal. Voorzien van ruim 6000 handtekeningen werd de petitie aangeboden aan koningin Victoria. De actie leek succes te hebben, want kort daarna gunde de Engelse regering de Boeren tijdelijk wat meer vrijheid. De vrijheidsstrijd werd geromantiseerd en de Transvaalse boeren werden tot helden verheven. Door de zelfbewuste en daadkrachtige houding van de Boeren werden zij een voorbeeld voor de in die periode weinig daadkrachtige Nederlanders.

Toen de oorlog tussen Boeren (ook wel Afrikaners genoemd) en Britten op 11 oktober 1899 uitbrak, koos Europa partij voor de Boeren, maar vooral tégen het Victoriaanse imperium.

De Boeren, slechts 65.000 man sterk, waren geen partij voor de Britten, die over 500.000 man beschikten. Toch konden de Boeren in het begin profiteren van hun terreinkennis.

‘Een aangrijpend, een verheffend schouwspel: een klein volk, gloeiend van vrijheidszin, tegen een overmchtig rijk strijdend voor zijn onafhankelijkheid’, zo beschreef men in ons land de strijd van de ‘Boerenhelden’. Het onrecht dat het broedervolk werd aangedaan, beroerde de Nederlandse harten.

Tijdens de tweede vrijheidsoorlog (1899-1902) leefde men in Nederland wederom sterk mee met het lot van de Boeren. Sommige historici beweren zelfs dat koningin Wilhelmina, die grote bewondering voor de Boeren koesterde, om die reden geen huwelijkskandidaten bij de Britse adel zocht, maar bij de Duitse, uiteindelijk resulterend in haar huwelijk met prins Hendrik.

In 1899 werd in ons land opnieuw een manifest opgesteld, gericht aan het volk van Groot-Brittannië. Dit keer werden er meer dan 140.000 handtekeningen verzameld. De Nederlandse regering durfde echter niet in te grijpen of mee te vechten; ruzie met Engeland bracht te veel risico. Wel vormden zich spontaan commando’s van Nederlandse vrijwilligers die aan de zijde van hun Zuid-Afrikaanse broeders vochten.

Generaal De Wet

Christiaan Rudolph de Wet werd op 7 oktober 1854 geboren in Leeukop. In de Eerste Vrijheidsoorlog onderscheidde hij zich als commandant. Toen de Tweede Vrijheidsoorlog uitbrak werd De Wet, samen met zijn oudste zoon, opgeroepen als gewoon soldaat. Maar al snel werd hij gekozen tot commandant

van het Heilbron Commando. Hier maakte hij vooral naam tijdens de slag bij Nickolson's Nek waar hij met maar 300 manschappen ('burghers') de Engelsen uit hun posities dreef en 800 krijgsgevangenen maakte. De Wet werd prompt bevorderd tot 'field-general'.

Generaal De Wet

Van De Wet werd gezegd dat hij in verraad en ongedisciplineerd gedrag een grotere hindernis naar de uiteindelijke overwinning zag dan het veel grotere vijandelijke leger. Hij eiste dan ook onvoorwaardelijke toewijding en discipline van zijn ondergeschikten. Door een sterk gevoel voor rechtvaardigheid, de zekerheid waarmee hij zijn bevelen gaf, gecombineerd met zijn vele successen, kon hij rekenen op het blinde vertrouwen en de inzet van zijn officieren en soldaten.

Op 31 maart 1900 bracht hij de Engelsen een gevoelige slag toe: De Wet versloeg brigadegeneraal R.G. Broadwood bij Sannaspos. De Britten verloren 159 soldaten in de slag, tegen 13 gesneuvelde Boeren. De Wet wist daarnaast ook nog de hand te leggen op een konvoi van 116 wagens.

In het voorjaar van 1900 behoorden open veldslagen door het numerieke overwicht van de Britse troepen al niet meer tot de opties van de Boeren. Men ging over tot het toepassen van guerrillatechnieken. De Boeren

concentreerden zich op het veroveren en verstoren van communicatie- en voorraadposten. Zo veroverde De Wet het Roodewal station bij Kroonstad. Hier maakte hij voorraden voor het Britse leger buit ter waarde van 500.000 pond. Maar veel meer nog dan het toebrengen van dit voor die tijd enorme verlies, krenkte hij hiermee de Britse trots...

Toch werden de Boeren steeds meer teruggedreven. De Britten dachten dat de oorlog gestreden zou zijn wanneer generaal De Wet gevangen zou worden. De 'First De Wet Hunt' werd geïnitieerd. Uiteindelijk zaten 50.000 Britse soldaten achter De Wet aan... Toch slaagde de generaal erin uit vijandelijke handen te blijven en het de Britten aanhoudelijk moeilijk te maken.

Dit resulteerde in november 1900 in de 'Second De Wet Hunt'. Ook dit keer kon hij niet in de kraag gegrepen worden. Frustratie, ontstaan door de vernederingen die met name De Wet hun telkens toebracht, deed het Britse opperbevel grijpen tot onconfessionele middelen. Zo werden boerderijen in brand gestoken, oogsten vernield en vrouwen en kinderen ondergebracht in concentratiekampen. Deze concentratiekampen waren niet bedoeld om de bevolking uit te roeien, maar de leefomstandigheden waren er dikwijls wel allerbelabberdst. Zo'n 26.000 vrouwen en kinderen stierven in deze kampen door ziekte en ontbering.

In maart 1902 was de wil van De Wet om door te vechten nog steeds niet gebroken, maar de meeste van zijn medestrijders zagen geen uitweg meer. De Wet werd naar Pretoria afgevaardigd om op 31 mei 1902 de Vrede van Vereeniging te ondertekenen. Hoewel het verdrag wel voorzag in een ruime mate van zelfbestuur, was onafhankelijkheid niet aan de orde. De ondertekening van dit verdrag moet een van de bitterste momenten in De Wet's leven zijn geweest.

Christiaan Rudolph de Wet overleed op 3 februari 1922 te Klipfontein, Dewetsdorp.

Deze foto is door de Westerwaldse pijpenmaker ongetwijfeld als voorbeeld genomen: de gelijkenis met het portret op de ketel is treffend.

Tot slot

Het moge duidelijk zijn: de ongelijke strijd tussen Britten en Boeren rond de overgang van de 19de naar de 20ste eeuw hield de gemoederen ook in ons land meer dan bezig.

Die betrokkenheid wilde men ook uitdragen. De handtekeningenacties en het vertrek van Nederlandse vrijwilligers naar Zuid-Afrika zijn hiervan voorbeelden. Maar er is ook gezocht naar andere manieren om die affectie bij anderen onder de aandacht te brengen.

Een voorbeeld hiervan is uit een akker aan de Boschlaan te voorschijn gekomen. De roker van de pijp heeft zijn standpunt wat betreft de Boerenkwestie duidelijk willen maken. Het opsteken van een dergelijke pijp in een goed gezelschap zal zeker de nodige discussies hebben losgemaakt. Dat was, naast het rookgenot, vast de bedoeling van de roker.

Godfried Nijs

Met dank aan:

dhr. Hartman, voor het beschikbaar stellen van de pijpenkop, dhr. D.H. Duco (conservator Pijpenkabinet Amsterdam) voor de determinatie en mevr. Elria Wessels (hoofdvakkundige Oorlogsmuseum Bloemfontein, Zuid-Afrika) voor het aandragen van informatie en literatuur.

Het Vraogenders Volkslied

In deze aflevering vindt u geen dialectverhaal, maar een dialectlied: het Vraogenders Volkslied. We ontvingen het van ons lid de heer Devillers uit Groenlo. Aan spelling en interpunctie hebben we slechts weinig veranderd. Ooit drukten we een ander lied over Vragender af : Het Vragenderlied. (periodiek 12). De redactie vraagt dan ook aan u, welk nu 'het enige echte' is...

*In ut oosten, an de grenze, in ne hook van Gelderland
Ligt un dorpjen op de bulte woor 'k mien hart an heb verpand.
En door argens in dee buurte ligt un dierbaar stuksken grond
Door is 't woor ik bun geboren, woor uns mien wege stond.
Door is 't woor ik bun geboren, woor uns mien wege stond.*

*Kom 'k van vröms us weer op hoes an, zeek ut eerst den slanken toorn.
Den door midden in ut dorp steet, deet mien altied bekoorn.
En dee prachtig mooie mölle dreeit den helen dag in 't rond.
Door is 't woor ik bun geboren, 't was op Vraogendersen grond.
Door is 't woor ik bun geboren, 't was op Vraogendersen grond.*

*Buten 't dorp, dee mooie höke, nee vergetten doo 'k dee neet.
Met 't prachtig mooie Vène, waj zo nargens haoste zeet.
Woor 'k zen lèven ok zal blieven of woor 'k ooit nog hen zal gaon
Veur mien Vraogender, das zeker, zal mien harte blieven sloan.
Veur mien Vraogender, das zeker, zal mien harte blieven sloan.*

Buten 't dorp, dee mooie höke, nee vergetten doo 'k dee neet.

Een gouden engel in de achtertuin

Zomaar op een zaterdagmorgen kreeg ik een telefoontje van een oud-leerling die met de mededeling kwam dat zijn vader bij het ompspitten van de achtertuin ‘misschien’ wel een gouden munt gevonden had. Gouden munten worden maar heel zelden gevonden, dus vond ik het woordje ‘misschien’ wel zeer op zijn plaats. Tien minuten later had ik de munt in mijn hand. Een gouden; geen twijfel mogelijk.

Het geldstuk heeft een doorsnede van 27 mm. Op de muntzijde is een schip weergegeven, dat wel iets weg heeft van een kogge. Links van de mast is (in de vorm van een kruis) een h te zien en rechts ervan een gestileerde roos. In het middendeel is een gevierendeeld heraldisch wapen weergegeven. Het randschrift laat PER CRUCE TVA SALVA NOS XPE UNICA lezen (alleen door het kruis redde U ons, Jezus). Op de keerzijde is de aartsengel Michael die een draak verslaat weergegeven.

Al snel blijkt dat het hier gaat om een Engelse munt, geslagen tijdens de regeerperiode van koning Hendrik de Achtste. Het randschrift op de keerzijde luidt: HENRIC 8 D G AGL FRA Z hIB REX (Hendrik de Achtste van Gods gratie Koning van Engeland, Frankrijk en Ierland). Op de muntzijde verwijzen de h, de gestileerde Tudorroos en het gecombineerde wapen van Engeland (de liggende leeuwen) en Frankrijk (de Franse lelies) naar deze roemruchte koning.

Hendrik de Achtste (1491-1547) is de tweede zoon van Hendrik de Zevende en Elizabeth van York. Hij volgt zijn vader in 1509 op. Zijn bekendheid ontleent deze vorst vooral aan zijn zes huwelijken. Zijn eerste vrouw, Catharina van Aragon, waarmee hij van 1509 tot 1533 getrouwd is, schenkt hem een dochter. Het voortbrengen van een mannelijke erfgenaam is voor Hendrik een obsessie. Hierdoor komt hij zelfs in conflict met Rome. Aanvankelijk was Hendrik VIII goed bevriend met paus Clemens VII. Deze gaf hem zelfs de titel ‘Defensor Fidei’, wat ‘verdediger van het geloof’ betekent. De koning ziet met het verstrijken der jaren (en het uitblijven van de geboorte van een zoon) het voortbestaan van het koningshuis in gevaar komen. Hij gaat omzien naar een andere vrouw, die hem wél een zoon kan schenken. In die tijd was het namelijk een wijdverbreid misverstand dat de vrouw de oorzaak was wanneer mannelijke nakomelingen uitbleven. Als Hendrik de paus om toestemming vraagt te mogen scheiden van zijn vrouw Catharina, weigert de kerkvader dit pertinent. Hendrik de Achtste laat zich hierdoor echter niet uit het veld slaan en neemt geen halve maatregelen. Deze aanvaring heeft de afscheiding van de Engelse kerk van de kerk van Rome tot gevolg. De basis voor de tegenwoordige Anglicaanse kerk, met de vorst aan het hoofd, is hiermee gelegd.

Uiteindelijk schenkt zijn derde vrouw, Jane Seymour, de koning in oktober 1536 zijn zo vurig gewenste erfgenaam, de latere koning Edward VI. De koningin overlijdt in het kraambed.

Koning Hendrik VIII (1491-1547)

De munt wordt wel ‘angelot’ of ‘golden angel’ genoemd, naar aartsengel Michael die op de keerzijde de draak (de verspersoonlijking van het kwaad) verslaat. Voor zover bekend is de ‘angel’ voor het eerst geslagen in 1464 door koning Edward IV (1461-1483). De munt was 6 shillings en 8 pence waard (één derde van twintig shillings). Met dit bedrag kon je het loon van bijvoorbeeld een advocaat betalen.

Nogal eens worden angelotten gevonden met een gat in de munt geslagen. Ze zijn dan als medaillon gedragen. St. Michael werd gezien als beschermheilige van de zieken. Men geloofde verder dat dit geldstuk, ontvangen van iemand van koninklijke bloede, de drager zou beschermen tegen of genezen van de zogenaamde ‘king’s evil’, tuberculose van de lymfeklieren in de nek. Koningin Anne (1702–1714) was de laatste vorstin die deze gouden munten uitdeelde aan de zieken.

Hendrik de Achtste heeft tijdens zijn regeerperiode drie keer angelotten laten slaan. Deze bodemvondst stamt uit de ‘third coinage’, geslagen tussen 1544 en 1547. De Franse lelie rechts boven het kruis op de muntzijde verraadt tenslotte de exacte herkomst van de munt: dit is het muntteken van de Tower van Londen.

De gouden munten verspreidden zich over heel Europa en konden overal als betaalmiddel gebruikt worden. Het maakte niet uit dat het, zoals in dit geval, om een Engelse munt ging. Gouden munten werden vaak, voordat ze van eigenaar wisselden, op een klein weegschaaltje gewogen. Zo wist de nieuwe eigenaar of de munt zijn gewicht in goud wel waard was...

Veel geheimen van deze bijzondere bodemvondst konden achterhaald worden. Toch blijft de vraag: hoe en waarom is de munt in Lichtenvoorde in de grond gekomen. Een gouden munt vertegenwoordigt ook nu nog een aanzienlijke waarde, maar in de 16de en 17de eeuw ging het hier om een klein kapitaal. In deze periode concentreerde zich de bebouwing van Lichtenvoorde rond de huidige Varkensmarkt. Daarbuiten waren sporadisch boerderijen te vinden. Op kaarten uit die periode wordt de omgeving waar de munt gevonden is, aangegeven als ‘moras’. We mogen ervan uitgaan dat de gemiddelde Achterhoeker er in die tijd alleen maar van kon dromen een dergelijke munt in zijn bezit te hebben. Was het misschien een handelaar die in bange tijden onderweg zijn spaargeld in de grond verstopte?

Dat zal altijd wel een raadsel blijven.

Godfried Nijs

Met dank aan...

mevrouw May Sinclair, medewerkster van het veilinghuis Spink and Son, Londen, die mij op de vele details op de munt en de betekenis ervan attendeerde.

Oorlogsmonumenten en andere gedenktekens met herinneringen aan de Tweede Wereldoorlog in de gemeente Lichtenvoorde

Inleiding

Overal in Nederland staan monumenten die de herinnering aan personen of gebeurtenissen uit de Tweede Wereldoorlog levend proberen te houden. Ze werden na de bevrijding opgericht en zijn een eerbetoon aan de vele slachtoffers. Bij veel van deze monumenten wordt een jaarlijkse herdenking gehouden. Ook Lichtenvoorde heeft enkele gedenktekens uit die tijd en een herdenking op 4 mei. Na de bevrijding in april 1945 werd op 24 juli van dat jaar een comité samengesteld voor de oprichting van een gemeentelijk gedenkteken. Enkele jaren later – in 1948 - kon het beeld aan de Dijkstraat onthuld worden. In dezelfde periode werd in twee kerken een gedenksteen voor de gevallen uit de meidagen van 1940 aangebracht. Tijdens de oorlog werd door particulieren, door het Rode Kruis en door ondergrondse organisaties hulp aan slachtoffers gegeven. De broeders van de Vakschool Harreveld gaven onderdak aan krijgsgevangenen uit het kamp Rees (Dld) en de familie Hulshof van de Koolmansdijk in Lieveelde herbergde een groot aantal onderduikers. Als teken van dank ontvingen zij een gedenksteen.

Door de oud-Indië militairen zijn na de politioele acties in Nederlands-Indië twee gedenktekens geplaatst, één vóór het bordes van het gemeentehuis en één in Zieuwent op het voormalige kerkhof. In Vragender zijn in 1982 een drietal banken geplaatst ter herinnering aan de gevallen uit 1940. Het H. Hartbeeld bij de Bonifatiuskerk is het éérste oorlogsbeeld van Lichtenvoorde en werd in 1941 opgericht als teken van dank voor het behoud van mensenlevens in de meidagen van 1940.

Dit overzicht zal de monumenten onderscheiden naar de aard en het doel waarvoor ze zijn opgericht, namelijk: monumenten voor de gevallen, monumenten, opgericht uit dankbaarheid en monumenten waarvan de relatie met de oorlog niet duidelijk is. Deze laatste groep betreft de veldkruisen en een Mariakapel. De gedenkplaatsen worden tegenwoordig opgenomen in toeristische routes.

Pentekening van het gemeentelijke oorlogsmonument. C.M.J. v. Velden maakte in 1985 deze prent bij gelegenheid van de herdenking van 40 jaar bevrijding.

1. Monumenten voor gevallen

Monument 'Vrede - Vrijheid - Recht'

Plaats: Dijkstraat

Onthuld: 22 mei 1948

Ontwerper: André P. Schaller, Amsterdam

Beschrijving: Het beeld is een natuursteen, statige, kubistische St. Jorisfiguur, met in de hand een zwaard dat rust op een overwonnen draak aan zijn voeten. Het beeld staat op een natuurstenen zuil met daarop de tekst: 1940 – 1945, VREDE, VRIJHEID, RECHT. Het is opgericht uit dankbaarheid voor de bevrijding en ter nagedachtenis aan de oorlogsslachtoffers. In een toelichting aan het oprichtingscomité schrijft een zekere J. Bicker: 'Het verhaal van Sint Joris en de draak is een vroegchristelijke legende uit de vijfde eeuw. Sinds de elfde eeuw staat deze vertelling symbool voor de strijd tussen goed en kwaad. Met het beeld wordt uitdrukking gegeven aan de overwinning op de bezetter. Sint Joris geeft niet de strijd zelf weer, wel echter de gestreden strijd. De draak ligt machteloos neer en de sterke macht van Sint Joris is 'in ruste', zij het waakzaam voor een eventuele nieuwe strijd.'

Het oprichtingscomité kwam voor het eerst in juli 1945 bijeen o.l.v. pater N. de Wit: de initiatiefnemer. Het monument is bij de onthulling op 22 mei 1948 overgedragen aan het gemeentebestuur. André Schaller was een jong, Amsterdams kunstenaar. Op de plaats van het beeld stond voor die tijd een Julianaboom. Onder het monument bevinden zich twee oorkonden. De eerste uit 1937 meldt het planten van de Julianaboom. De tweede uit 1948 laat weten dat bij het vellen van de Julianaboom de eerste oorkonde uit 1937 is gevonden en dat het nieuwe verzetsmonument op de plaats van de boom zal komen te staan. De in dit document genoemde onthullingsdatum: acht mei 1948 is onjuist. Het gedenkteken is een gemeentelijk monument. Tijdens de jaarlijkse dodenherding op 4 mei wordt er een krans gelegd.¹

Het beeld zoals het sinds 1948 aan de Dijkstraat staat.

Door de knappe compositie van strakke geometrische vormen straalt het beeld kracht en overwinning uit. Het behoort tot de beste beeldende kunstwerken van Lichtenvoorde.

Oorkonde.

Deze boom is geplant op

7 Januari 1937

ter luisterrijke herdenking van het huwelijk van

H. K. H. Prinses Juliana

der Nederlanden

- met

Z. D. H. Prins Bernhard

van Lippe-Biesterfeld

door den Ere-Voorzitter v. h. Slaatselyk Feest-Comité

door den Edelaachtbaren Heer

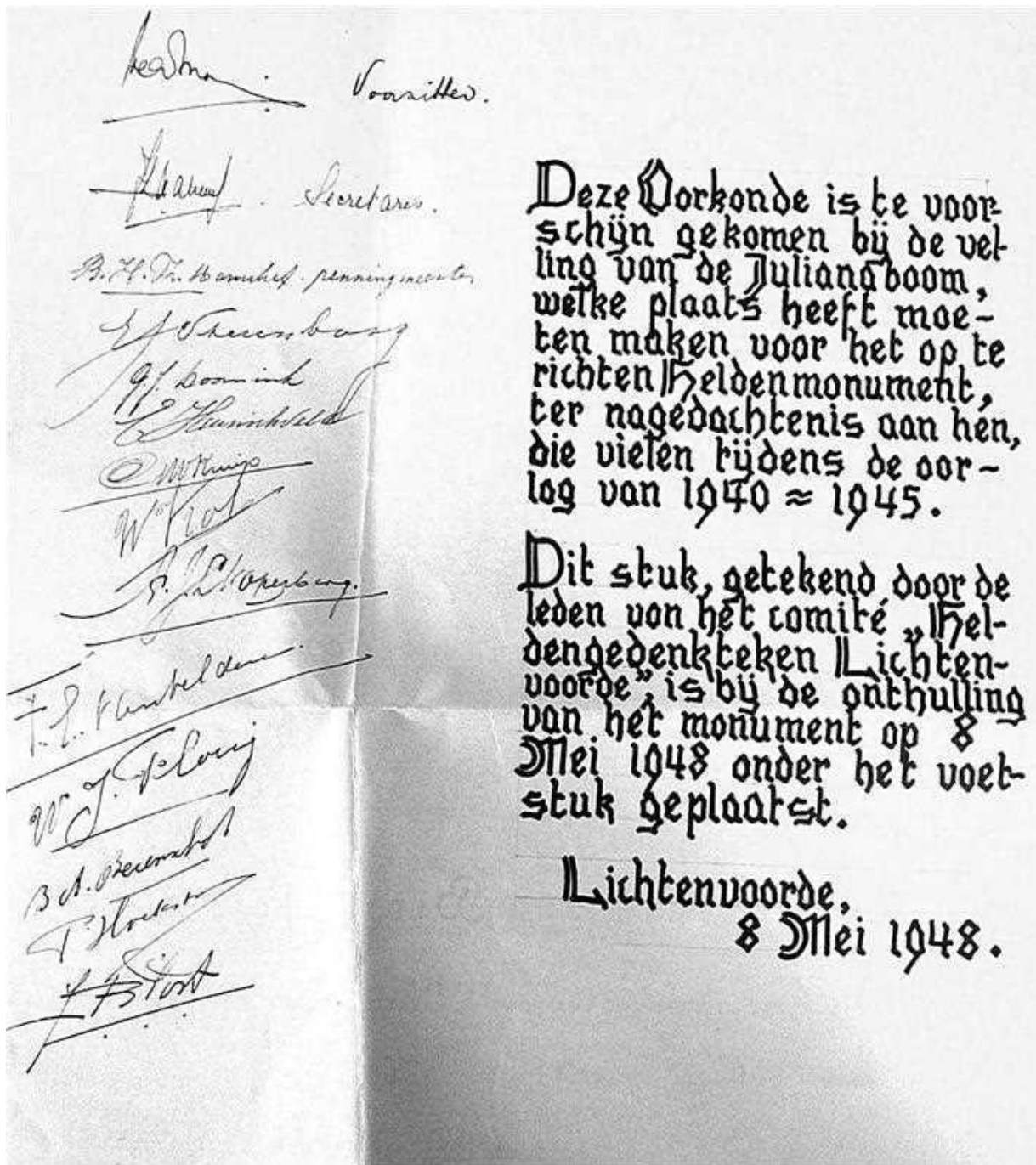
A. J. van de Laar, Burgemeester van Lichtenvoorde,

waarvan deze oorkonde opgemaakt en ondertekend

door de leden v. h. Slaatselyk Feest-Comité

te L'voorde, 7 Jan., 1937

De oorkonde uit 1937. De namen van de prins en de prinses zijn met rode inkt geschreven, evenals de datum 7 januari 1937.

De oorkonde uit 1948 die onder het voetstuk van het beeld is geplaatst. De handtekeningen op de oorkonde zijn van: 1. [onleesbaar], voorzitter; 2. [onleesbaar] secretaris; 3. B.H.Th. Manschot, penningmeester; 4. [?] J. Sterenborg; 5. G.J. Doornink; 6. E. Heusinkveld; 7. [?] W. Kruip; 8. W.F. Kots; 9. A.J. Koperberg; 10. [onleesbaar]; 11. W.J. Flory; 12. B.A. Berenschot; 13. P. Hoekstra; 14. J.B. Post.

Lichtenvoorde eert zijn gevallenen

Zaterdagmiddag werd gedenkteken onthuld

Nauwelijks was de bevrijding van ons land een feit of de Z.E. Pater de Wit O.F.M., toen kapelaan te Lichtenvoorde, thans rector te Nieuwe Niedorp, nam het initiatief tot de oprichting van een comité, dat er voor moest zorgen, dat Lichtenvoorde — het klein-Engeland van ons gewest — een waardig monument zou krijgen ter nagedachtenis van hen, die in de strijd voor vrijheid, recht en vrede het hoogste offer brachten. Zaterdagmiddag heeft dit comité het gedenkteken aan het gemeentebestuur van Lichtenvoorde overgedragen, echter niet eerder dan na veel moeizame arbeid.

Om 3 uur trok een stoet onder tromgeroef naar het statige monument met zijn prachtige entourage van jong groen.

„Houdt heldenschaar gereed”

Nadat de Harmonie o.l.v. de heer Kopenberg „Le Chant des Agnes” had uitgevoerd, wees de initiatiefnemer in een gloedvolle toespraak o.m. op de symbolische betekenis van deze plechtigheid. „Het monument wil niet alleen het feit van de bevrijding vastleggen, maar in de eerste plaats uitdrukking geven aan 't respect, dat wij voelen voor hen, die het grote offer van hun leven brachten in de strijd tegen een meedogenloze bezetter.

„Mortui adhuc loquuntur”, gestorven zijnde spreken zij nog”. Spr. wees vervolgens op het top punt van naastenliefde, dat deze mannen in hun leven bereikten en hoopte, dat dit gedenkteken er steeds aan zou herinneren, dat 't nodig is een heldenschaar gereed te houden om — als Sint Joris — een opnieuw dreigende draak te verpletteren.

„Gestreden strijd”

Het was het dochtertje van Burgemeester v. d. Waals, dat daarop het monument onthulde, waarna zij een bouquet voor het beeld neerlegde. De harmonie zette het Wilhelmus in.

Namens de 10.000 inwoners dankte de Burgemeester, waarna hij een korte explicatie gaf van het uitgebeelde. „Deze Sint Joris geeft niet de strijd zelf weer, wel echter de gestreden strijd. De draak ligt machteloos neer en de sterke macht van Sint Joris is „in ruste”, zij het waak-

zaam voor een eventuele nieuwe strijd!” Spreker dankte in 'het bijzonder de aanwezige, jonge kunstenaar, die zich op zo verheven wijze van zijn taak had gekwetend en wakte op tot aankbaarheid jegens hen, die alles gaven, te tonen door „onszelf te geven in het streven naar vrede, vrijheid en recht”.

De Christ. Gem. Zangvereniging zong daarop o.l.v. de heer Bosman een vier-stemmig „Beati Mortui”.

Nadat een tweetal kransen waren gelegd dankte de burgemeester allen, die op enigerlei wijze hadden medegewerkt aan de tot standkoming van dit monument.

Bij de plechtigheid waren o.a. aanwezig de familieleden van de gevallen de Z.E. Heren H. Goosen, Pastoor van Lichtenvoorde en M. Jorna, Pastoor van Vragender, de Edeelachtb. Heren H. Goosen, Pastoor van Lichtenvoorde en M. Jorna, Pastoor van Vragender, de Edeelachtb. Heren v. d. Laar en Laalderop, oud-Burgemeesters van Lichtenvoorde, de gemeenteraadsleden, Mw. Waals, Mw. Schaller en de G. O. I. W.

Lichtenvoorde is met dit stijlvolle werk van Anare Schatier een waar kunstwerk rijker geworden. De vastberadenheid en karaktervastheid van onze gevallen helden zijn er prachtig in tot uitdrukking gekomen. Wij, die dit beeld dagelijks zullen passeren, moge ons steeds deze eigenschappen herinneren voor de tijd, die ons wacht en mogelijk eens nieuwe offers zal vragen.

Jost Geldenlander, 24 Mei 1948.

Krantenknipsel uit De Gelderlander van 24 mei 1948. De Achterhoekeditie heette toen nog De Oost-Gelderlander.

Gedenkteken te Lichten- voorde onthuld

Op indrukwekkende wijze werd Zaterdagmiddag te Lichtenvoorde een heldengedenkteken onthuld aan de Dijkstraat aldaar. De zeereerwaarde pater N de Wit, de initiatiefnemer tot dit heldengedenkteken hield een treffende rede, waarin hij de betekenis en het doel van dit beeld duidelijk belichtte, waarna burgemeester Mr Waals deze woorden nog eens onderstreepte. Hierbij enkele foto's van dit gebeuren. Links: het monument, even na de onthulling. Rechts: de stoet op weg naar het beeld. In de voorste rij v.l.n.r. gemeentesecretaris Veldman, burgemeester Waals, wethouder Ravesloot. Achter de heer Veldman, de zeereerwaarde pater N. de Wit. Meer naar achteren de beeldhouwer Schaller (met haard). Inzet: burg. Waals tijdens zijn rede. Onder: enige kinderen leggen een krans aan de voet van het monument.

In een oud plakboek het knipsel van de Elna uit 1948. Op de voorgrond met amtsketen burgemeester Waals met links gemeentesecretaris Veldman en rechts wethouder Ravesloot. Daarachter pater de Wit. Op de achtergrond met stropdas de beeldhouwer André Schaller.

Links een foto van de kranslegging uit hetzelfde plakboek. Rechts: de onthulling van het monument door het dochtje van de burgemeester. Mevrouw Waals verleent assistentie.

Grafstenen gevallen Britse piloten

Plaats: Algemene Begraafplaats aan de Vragenderweg

Ontwerp: The Commonwealth War Graves Commission

Beschrijving: Er bevinden zich in totaal drieëntwintig grafzerken van omgekomen Britse strijders op deze begraafplaats. De grafzerken zijn van het type Commonwealth War Graves Commission.

De eerste vier zerken zijn van:

SERGEANT S.G. HARDING	22 JR.	28-01-1942
SERGEANT D.E. HODGKINSON	25 JR.	28-01-1942
FLIGHT SERGEANT J.A. JACOBSON	24 JR.	28-01-1942
PILOT OFFICER R.V. SELFE	26 JR.	28-01-1942

Op 28 januari 1942 kwamen deze vier vliegers om bij de crash van hun Hampden-bommenwerper. Het toestel was in een sneeuwstorm terechtgekomen en doordat de noodlanding mislukte, stortte het toestel neer in de Besselinkschans tussen Lieveelde en Vragender. In het geheim zijn filmbeelden van de begrafenis gemaakt die later op video zijn gezet.

Dertien vliegers lieten op 30 maart 1943 het leven bij twee crashes met Lancaster bommenwerpers. Het eerste toestel stortte na een Duitse beschieting neer aan de Grensweg in Eefsele waarbij alle zeven bemanningsleden omkwamen. Enkele minuten later kwam even verderop, in de gemeente Eibergen, een tweede toestel neer aan de Schuurmansweg; zes inzittenden verloren daarbij het leven. Slechts één piloot, Falkemirre genaamd, overleefde de ramp. De overledenen werden allen hier begraven.

Hun namen zijn:

SERGEANT G.W.F. BAKER	22 JR.	30-03-1943
SERGEANT D. BROWN	21 JR.	30-03-1943
SERGEANT W.P.D. CHAPMAN		30-03-1943
FLIGHT SERGEANT D.H.V. CHARLICK	21 JR.	30-03-1943
FLIGHT SERGEANT E.N. COOPER	23 JR.	30-03-1943
FLIGHT SERGEANT G.V. HAMPTON	22 JR.	30-03-1943
SQUADRON LEADER R.L. HAYWARD	25 JR.	30-03-1943
FLYING OFFICER T.H. MCNEILL	25 JR.	30-03-1943
PILOT OFFICER E.H. MANTLE	26 JR.	30-03-1943
SERGEANT P. PERRY		30-03-1943
PILOT OFFICER G.V. PRYOR		30-03-1943
PILOT OFFICER A. URQUHART	22 JR.	30-03-1943
FLIGHT LIEUTENANT J.O. YOUNG	21 JR.	30-03-1943

Op 26 juni 1943 verongelukten zes Engelse vliegers in Zieuwent toen hun Stirling bommenwerper neerstortte in de omgeving van de basisschool. Ook zij vonden hun laatste rustplaats op deze begraafplaats.

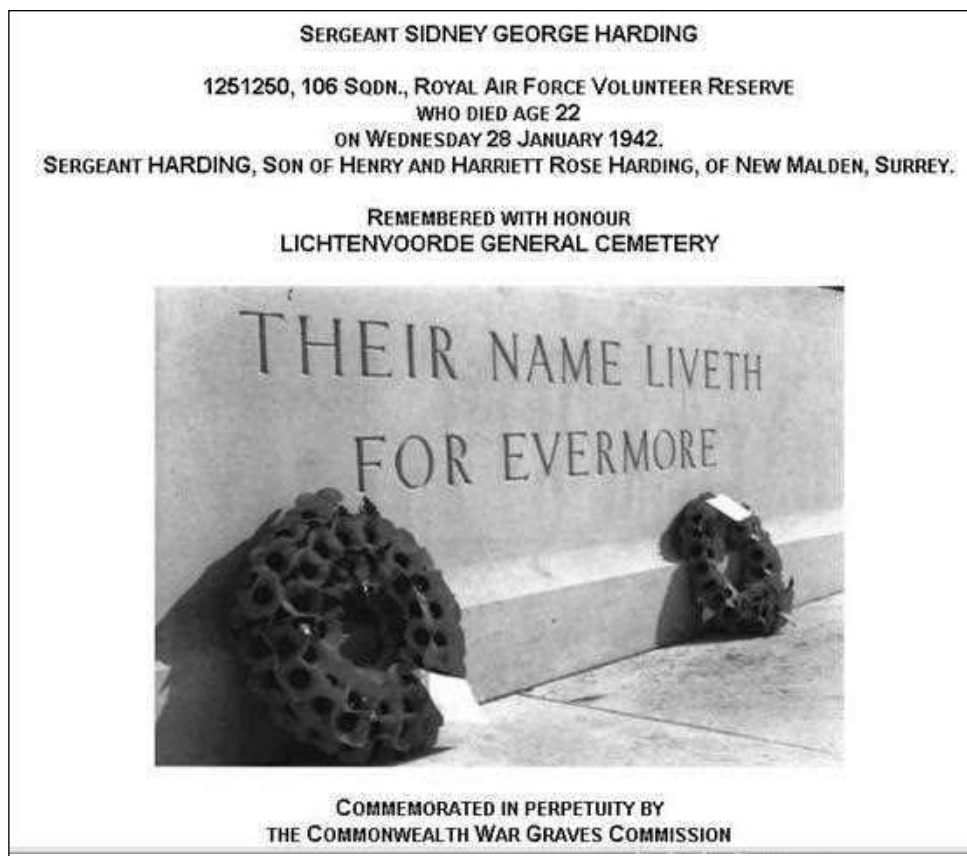
Hun namen zijn:

PILOT OFFICER E.C. HUGHES	20 JR.	26-06-1943
SERGEANT G.R. JACQUES	20 JR.	26-06-1943
SERGEANT B.A.W. JENNINGS	22 JR.	26-06-1943
SERGEANT D. O'SULLIVAN	27 JR.	26-06-1943
SERGEANT H.S. PAGETT	19JR.	26-06-1943
SERGEANT E. TOWE	19 JR.	26-06-1943

Op 1 september 1945 heeft voor het eerst een bloemenhulde voor de gevallenen plaats. Bij die gelegenheid werd door de Algemene Zangvereniging het Bevrijdingslied van Piet Hooglugt uitgevoerd. Jaarlijks wordt op 4 mei een herdenkingsbijeenkomst gehouden. De plechtigheid begint met een herdenkingsdienst in de kerk. De dienst bestaat uit zang, toespraken, het voordragen van gedichten, koraalmuziek en een moment van stilte. Vervolgens vertrekt men in een stille tocht naar het monument bij het gemeentehuis en naar het monument aan de Dijkstraat.²

De graven van de omgekomen Engelse piloten op de Gemeentelijke Begraafplaats aan de Vragenderweg.

Het virtuele monument van de in de Schans omgekomen piloot Harding op de website van The Commonwealth War Graves Commission (<http://www.cwgc.org>). Van bijna alle omgekomen geallieerde strijders uit de Eerste en Tweede Wereldoorlog staat de naam en de laatste rustplaats op deze site.

Vijf jaren liggen achter ons van onbeschrijflijk leed De vijand die ons
 heeft verdrukt was zeer barbaarsch en wreed Steeds vol was 't concentratie
 kamp met Nederlands edelst bloed en duizenden zijn opgejaagd ver van hun haer 'En
 oed De vrijheidszin gaf ons de kracht voor weerstand aan 't geweld de dagen
 voor 't be vrijdingsuur zijn langzaam uitgeteld Bevrijding kwam o welk ge-
 luk De vrijding van het harde juk Bevrijding van den arbeidsdwang Bevrijding
 dag en nacht niet bang meer voor de wreede satansbond als zwart en groen ro-
 deesd bekend Bevrijding van het volksverraad wat door zoo menig laffe daad ons
 volk z'n dierbre vrijheid vroeg Ontelbaren den dood injoeg ontelbaren dndood in-
 joeg Voor die bevrijding dankt ons volk vooreerst den goeden God die met ons
 was in angst en leed bezorgd steeds voor ons lot Maar daarna dank aan elke hand
 die 't vrijheidswapen droeg O thanks de offers O het vaak ons onze strijders
 vroeg O. vrijheid zij een eenheidsloos gesierd
 volvarend vaderland tezamen aan den slag.

Tekst en muziek van het bevrijdingslied werden gestencild en zijn in 2003 bijna niet meer te lezen. De tekst is van pater N. de Wit, de muziek van P. Hooglugt. Hooglugt was ambtenaar bij de afdeling Sociale Zaken op het gemeentehuis en was dirigent van het kerkkoor en de harmonie in Lievelede. Hij overleed in Lichtenvoorde op 6 mei 1955.

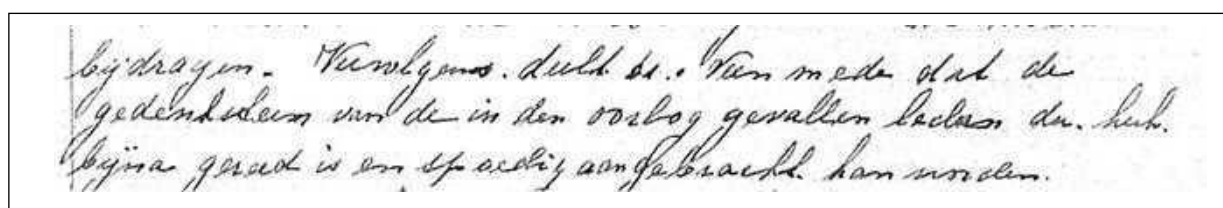
Gedenksteen in de Johanneskerk

Plaats: Toren van de Johanneskerk aan de Rentenierstraat

Onthuld: 1947

Ontwerper: J. Führen, Winterswijk

Beschrijving: Het is een stenen plaquette met in laag reliëf de tekst: 'Ter herinnering aan de leden der gemeente, die in de oorlog van 1940-1945 hun leven lieten, HELLEKAMP, GERHARD WILLEM HILLEN, JAN WILLEM GERRIT, HILLEN, GERHARD JOHAN, VELDHUIS, DERK WILLEM. Gode zij dank, die ons de overwinning geeft door onzen Here Jezus Christus. 1Cor.15:57'. Rechtsonder is een afbeelding van een offerlam met kruis en banier, als het symbool voor martelaarschap, opstanding en overwinning. Wie de gedenkplaat heeft geplaatst is niet bekend. In de vergadering van de Kerkvoogden op 24 juni 1947 deelt Ds. Van Veen mee: 'dat de gedenksteen van de in den oorlog gevallen leden der Kerk bijna gereed is en spoedig aangebracht kan worden'. Deze mededeling maakt het aannemelijk dat de steen een initiatief is geweest van de Hervormde Kerkgemeente in Lichtenvoorde.³

Fragment uit de notulen van de vergadering van de Kerkvoogden op 24 juni 1947.

De gedenksteen onder de toren van de Johanneskerk.

Gedenksteen Werenfriduskerk

Plaats: Achter in de Werenfriduskerk te Zieuwent
Onthuld: Niet bekend
Ontwerper: Vakschool Harreveld

Beschrijving: Het is een wit marmeren plaat met daarop de tekst: 'TER GEDACHTENIS AAN THEO: JOH: WOPEREIS, GESNEUVELD OORLOG-MEI-1940, GREBBELINIE. R.I.P.' De tekst wordt bekroond door een zegepalm in goud en een oorlogshelm in legergroen.

De palmtak verwijst naar vrede en overwinning. De plaquette is een geschenk van de buurt waarin Theo is opgegroeid.⁴ De gedenksteen is waarschijnlijk niet op de vakschool gemaakt omdat er geen voorzieningen voor steenhouwen waren.⁵

De Palmtak en de letters T-J-W zijn in goud, de tekst: Oorlog – Mei – 1940 is in rood en de bovenste en onderste twee regels zijn in zwart uitgevoerd. De omlijsting is ook in zwart.

Monument Werenfriedstraat

Plaats: Het voormalige kerkhof aan de Dorpsstraat
Onthuld: 1951 of 1952
Ontwerper: Fa. Schoot, Doetinchem

Het monument bestaat uit een vierkante sokkel van natuursteen met kruis. Op de westzijde van de sokkel staan de personalia van Theodorus Johannes Wopereis: geboren 14 september 1917, overleden 13 mei 1940 Grebbelinie. De tekst wordt bekroond door de afbeelding van een helm met palmtak op de voorgrond en een molen op de achtergrond in reliëfvorm. Aan de zuidzijde staan de personalia van Hendrikus Gerardus Stortelder: geboren 12 mei 1925, overleden 5 juli 1949, Fort De Kock Sumatra. Boven de tekst de afbeelding van een helm, een zwaard, een palmtak en een tropische boom in reliëf. Het monument is geplaatst door de Vereniging Zieuwentse Oud Indië Militairen uit Zieuwent. Th.Wopereis is in de meidagen van 1940, waarschijnlijk door granaatscherven, gesneuveld op de Grebbeberg. Hendrik Stortelder is tijdens zijn militaire missie in Fort de Kock op Sumatra als gevolg van uitputting omgekomen. De overledenen waren neven. Het monument is tijdens de ruiming van het kerkhof verplaatst.⁶

Gedenkteken oorlogsslachtoffers Vragender

Plaats: Winterswijkseweg hoek Aalbersestraat

Onthuld: 1982

Ontwerper: Vereniging Vragenders Belang

Beschrijving: Het monument bestaat uit drie stalen banken met hardhouten zitting en leuning. In de leuning en aan de voet van de banken zijn bordes met inscripties aangebracht. Op de bordes aan de leuning staan de namen van de gevallen, achtereenvolgens: THEDOOR KL. IKINK, * 8-11-1917, GERHARD HELLEKAMP * 14-2-1917, en WILLEM SEVERT *? 18-6-1917. De teksten onderaan op de banken luiden achtereenvolgens: OPDAT WIJ NIET VERGETEN..., GESNEUVELD IN DE MEIDAGEN VAN 1940 BIJ DE GREBBEBERG, en OPDAT WIJ NIET HERHALEN...

De banken staan in een door begroeiing omheind gedeelte van het park. Gerhard Willem Hellekamp sneuvelde in een kazemat te Rhenen op 13 mei 1940. Johannes Klein Ikink sneuvelde op 12 mei 1940, bij een munitietransport van Amerongen naar Rhenen. Hij werd door een Duitse granaat getroffen. Wilhelmus Severt werd gewond bij de strijd in de voorste linies van de Grebbeberg. Bij een daaropvolgende poging een veilige loopgraaf te bereiken werd hij door Duitse kogels dodelijk getroffen. Opvallend is dat het gedenkteken pas in 1982 - 41 jaar na dato - is opgericht, Vragender had het grootste aantal gesneuvelden van de gemeente. In een brief van 30 september 1982 aan het gemeentebestuur schrijft de Vereniging Vragenders Belang daarover: 'Ter nagedachtenis van 's lands oorlogsslachtoffers, is er na de oorlog in de meeste plaatsen een soort gedenkteken opgericht, dat dan vooral voor ons nageslacht een blijvende herinnering in leven houdt voor hun heldhaftige moed en hun leven, dat ze voor onze vrijheid hebben gegeven. Doordat er in Vragender tot voor kort nog geen algemeen

Het monument in Zieuwent

verenigingsverband bestond zijn er nooit concrete stappen ondernomen in die richting. Maar nu zijn er bij ons bestuur vele verzoeken binnengekomen tot het oprichten van een gedenkteken voor onze drie gevallen 'jongens'.⁷

De drie zitbanken met tafels in het plantsoen. Jammer dat door de verflaag de inscripties op de borden vervagen.

Indië-monument

Plaats: Voor het bordes van het gemeentehuis

Onthuld: 3 november 1951

Ontwerp: Pastoor Vink uit Meddo; de uitvoering is van J. Führen uit Winterswijk

Beschrijving: Het monument bestaat uit een ronde ingemetselde steen met de namen van de gevallen tijdens de politionele acties in Indonesië: **INDIË 1946 - 1950, H. STORTELDER, B. DOPPEN, J. EEKELDER, P. DE VRIES, A. TANKING, A. VISSER. IN MEMORIAM.**

De zontjes van burgemeester Waals leggen een krans tijdens de onthulling op 3 november 1951.

Een in reliëf gebeeldhouwde helm, sabel en palmtak bekronen de namen van de slachtoffers. Helm en sabel zijn de eretekenen van orde en vrede, de palmtak is het symbool van de overwinning op de dood. De zes sterren zijn de symbolen van de hoop dat allen de beloning voor het offer van hun leven mogen ontvangen. Het monument was een initiatief van gerepatrieerde oud-militairen om

De gedenksteen van witte zandsteen voor het bordes van het gemeentehuis.

de gedachtenis aan hun achtergebleven kameraden levendig te houden. Het is bij de onthulling overgedragen aan de gemeente en is nu een gemeentelijk monument. Het is aangebracht op de plaats waar vroeger het raam zat van de voormalige gevangenis. Het monument is in 1980 gereviseerd.⁸

Artikel Elna november 1951

Onthulling monument

Hel was een mooie daad van de gerepatrieerde oud-militairen om de gedachtenis aan hun achtergebleven kameraden levendig te houden en een ieder te doen herinneren het grote offer dat een zestal jonge militairen hebben gebracht in Indonesië voor rust, orde en vrijheid. Zaterdagmiddag kwamen de familieleden van de achtergebleven militairen op het raadhuis bijeen, waar mede aanwezig waren het bestuur van de bond gerepatrieerde militairen, Burgemeester Mr. F. J. Waals, Pastoor Teunissen, Luitenant-kolonel aalmoezenier Kronenburg. Majooraalmoezenier Tenniglo, Oud-aalmoezenier pater Huinink, Pastoor Vink uit Meddo, ontwerper van het gedenkteken, en de heer Führen uit Winterswijk, uitvoerder. Tevens waren alle leden van de Raad aanwezig en alle gerepatrieerde militairen. Jammer was het dat van de zijde van de bevolking zo weinig belangstelling bestond. Nadat de Harmonie St. Cecilia "Wiens Neerlands Bloed" had gespeeld, werd het gedenkteken bij monde van de voorzitter van de bond van gerepatrieerden de heer G. Klein Gunnewiek, over-gedragen aan de gemeente, hopende dat dit gedenkteken voor altijd herinneren zal aan de in Indonesië achtergeblevenen. Hierna werd het doek weggenomen. Het gedenk-teken is sober, maar zeer fraai van uitvoering. Helm, sabel en palmtak bekronen de namen van hen die vielen, t.w.: B. Doppen, A. Tankink, j. Eekelder. A. Visser, H. Stortelder en P. de Vries, terwijl een 6-tal sterren de hoop uitspreken dat ze allen de beloning voor hun offer hebben mogen ontvangen. Namens het gemeentebestuur aanvaardde de burgemeester dit gedenkteken: hij beschouwde het als een eer om de zorg hiervoor op zich te mogen nemen, en sprak de hoop uit dat een ieder, die dit centrale punt passeert, even zal denken aan hen die in Indonesië begraven liggen. Door de zoontjes van de burgemeester werd nu een bloemstuk bij het gedenkteken gelegd. Na het spelen van het Wilhelmus werd de plechtigheid besloten, waarna in de raadszaal de ge-nodigden thee werd aangeboden.

Nadat 'middags was gedacht aan de gevallen kameraden, bood de bond van gerepatrieerden 'avonds in hotel „Industrie" aan de leden van Katholiek Thuisfront een feestavond aan, waarbij ook alle oud-militairen met hun dames aanwezig waren. Tevens werd van deze gelegenheid gebruik gemaakt om aan verschillende van hen het onderscheidingsteken met gesp uit te reiken.

Deze uitreiking werd in naam van de burgemeester verricht door de oud-aalmoezanier pater Huinink, en wel aan: J. A. Klein Gunnewiek, W. Grotenhuis, Th. Hummelink, J. A. Kolkman, B. Lefering, J. Meliink, Sprenkelder, H. Ubbink, B. Hendriksen, O. Venderbosch, S. Sevink, G. Klein Gunnewiek, en T. Geerdink.

Hierna werd een zestal mobilisatiekruisen uitgereikt aan: J. G. te Giffel, J. W. Rensing, J. Domhof, G. Klein Hemmink, W. Pothof en B. Krabbenborg. Als blijk van waardering voor het werk van Thuisfront werd hierna aan een zevental personen een oorkonde uitgereikt, tw. Aan Burgemeester Mr. F.J. Waals, Mej. A. Klein Gunnewiek, en de heren De Groot, Eskes, Kerkemeijer, Alfèrinc en Klein Goldewijk, terwijl de dames bloemen werden aangeboden. Namens Katholiek Thuisfront dankte de burgemeester voor dit blijk van erkenning en bracht nogmaals dank aan allen, zonder uitzondering, voor het werk in het belang van de jongens in Indië verricht. Hierna sprak aalmoezenier overste Kronenburg over Thuisfront. Hij hoopte niet dat deze avond tevens de uitvaart zou zijn van Thuisfront, omdat deze nuttige instelling momenteel nog harder nodig is dan in 't verleden. Tegenwoordig zijn er 80.000 jonge mensen in dienst en verspreid over de gehele wereld, waar de jongens het bijzonder zwaar zullen hebben.

Meer dan ooit zijn er nu katholieke militaire tehuizen nodig om de jongen op te vangen hen te beschermen tegen de allerergste bedreiging van een moderne oorlog, welke een bedreiging zal zijn voor het gehele katholieke leven. Wil een soldaat hiertegen bestand zijn, dan zal hij een echt diep geloof moeten hebben.

Spreker hoopte dat allen zullen slaan achter de jongens die het nodig hebben, omdat ze zich-zelf in verband met hun jeugdige leeftijd nog niet kunnen helpen.

Na het officiële gedeelte werd de rest van de avond doorgebracht in gezellig samenzijn, waarbij de danslustigen hun hart konden ophalen. De bond van gerepatrieerden kan terugzien op een mooie daad van piëteit en een pracht avond, door een ieder ten hoogste gewaardeerd.

2. Monumenten uit dankbaarheid.

Gedenksteen Jongenshuis Harreveld.

Plaats: Thans in de opslag van het museum van de Broeders in Voorhout.

Onthuld: Datum onbekend

Ontwerper: Onbekend

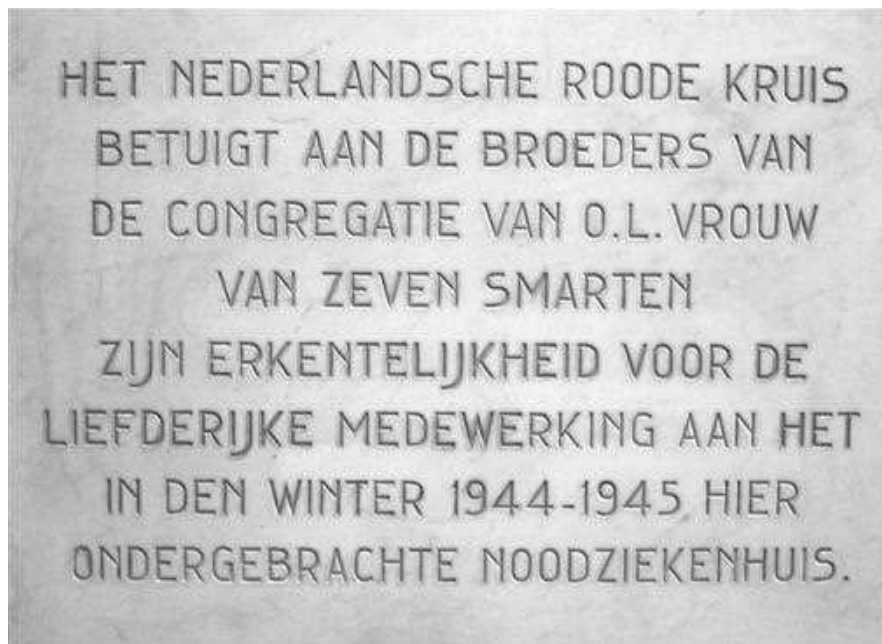
Beschrijving: Een wit marmeren gedenksteen met daarop in goud ingegraveerd de tekst: HET NEDERLANDSE RODE KRUIS, BETUIGT AAN DE BROEDERCONGREGATIE VAN ONZE LIEVE VROUW VAN ZEVEN SMARTEN, ZIJN ERKENTELIJKHEID VOOR DE LIEFDERIJKE MEDEWERKING, AAN HET IN DEN WINTER 1944-1945 HIER ONDERGEBRACHT NOODZIEKENHUIS.

Op 4 september 1944 moesten op last van de Duitse bezetter alle bewoners, op tien broeders na, het huis verlaten. De jongens werden naar huis gestuurd terwijl een aantal broeders onderdak vond bij bekende families. Na enkele weken bezetting werd het huis als noodziekenhuis toegewezen aan het

evacuatiebureau en het Rode Kruis. Patiënten en zusters van ziekenhuizen uit het geëvacueerde Noord-Limburg ten oosten van de Maas, en van het Sanatorium Gennep kwamen naar Harreveld.

Op boerenkarren werden ze gebracht evenals zieke dwangarbeiders uit het kamp Rees (Dld). Bij Rees was een kamp van Nederlandse dwangarbeiders uit Rotterdam en omgeving. In dit kamp waren de leefomstandigheden erbarmelijk. Op een gegeven moment lagen er rond duizend zieken in Harreveld. De broeders zorgden voor technische en materiële voorzieningen. Het noodziekenhuis heeft tot oktober 1945 dienst gedaan, er zijn 55 mensen overleden. Als dank voor de inzet van de broeders heeft het Rode Kruis hun na de oorlog een gedenksteen en twee eikenhouten zitbanken geschonken. In de banken is resp. de tekst: 'NOODHOSPITAAL HARREVELD' en 'LAATSTE OORLOGSWINTER' gebeiteld. Tijdens de afbraak van het oude hoofdgebouw van het Jongenshuis is de gedenksteen samen met de banken

overgebracht naar het museum van de Broeders in Voorhout.⁹

De gedenksteen.

De inscripties op de banken.

Een foto van één van de twee zitbanken.

Gedenksteen Willibrordhoeve

Plaats: Voorgevel van de boerderij aan de Koolmansdijk 12

Onthuld: Tussen 1946 en 1947

Ontwerper: Pastoor Vink uit Meddo, uitvoering J. Führen Winterswijk.

Beschrijving: Het is een rechthoekig ingemetseld bas-reliëf van zandsteen met daarop de tekst: IN DEZE BOERDERIJ KWAM EMANUEL 45 ONDERDUIKERS DIKWILS BEZOEKEN 1943 - 1945. Op het ornament staat een pelikaan die zijn jongen voedt met daaronder een afbeelding van de boerderij en een wegkruipende draak met hakenkruis. De plaquette is ingemetseld in de voorgevel. Zeker 45 onderduikers uit de Tweede Wereldoorlog zijn voor een kortere of langere periode ondergedoken geweest op dit erf. De steen is een dankbetuiging van hen aan de familie Hulshof.¹⁰ In de symboliek worden aan de pelikaan die zijn jongen voedt verschillende betekenissen toegekend. Eén ervan is opofferingsgezindheid ten koste van eigen leven. In de natuur kleuren de borstveren van de vogel rood in de broedtijd. Dit heeft geleid tot de mythe dat hij zijn jongen met eigen bloed zou voeden. In de katholieke kerk is de voedende pelikaan een veel gebruikt symbool voor de communie. Het wat mysterieus aandoende bijschrift op de steen heeft te maken met het feit dat pater Hogenelst wekelijks de communie aan de onderduikers kwam brengen. Emanuel (God is met ons) is een andere naam voor Jezus.

De ingemetselde steen naast de voordeur.

De Willibrordhoeve.

H. Hartbeeld Bonifatiuskerk

Plaats: Kerkplein Rapenburgsestraat

Onthuld: 12 oktober 1941

Ontwerper: Wim Haring

Beschrijving: Het is een stenen H. Hartbeeld, geflankeerd door twee zuilen met reliëfs. Op de linker zuil is een vrouw met kind afgebeeld, op de rechter een soldatenfiguur; allen hebben de armen omhoog gestrekt. Boven langs de zuilen staat de verbindende tekst: 'TE DEUM LAUDAMUS'. Het beeld is een monument dat al in het begin van de oorlog is opgericht. Volgens de tekst in de oorkonde is het een teken van dank voor de behouden terugkeer van 200 gemobiliseerden uit de oorlog in de meidagen van 1940. Het was tevens een geschenk van de parochianen aan pastoor Hunsche bij gelegenheid van zijn zilveren priesterfeest. In het beeld is een oorkonde gemetseld.¹¹

12 Oct Overdracht en ryding v. h. H. Hart-monument.
 Na dagen van stormende regen een klare morgen en helder weer.
 Om 4.30 in tegenwoordigheid van een duizendkoppige menigte
 Katholieken en niet-Katholieken werd een gedeelte van het kerk-
 plein rondom het monument afgezet door de oud-gemobiliseer-
 den. Op een hoek van het plein stond een spreekstuk. Pater
 vd Snuck als voorzitter van het Comité dweg met treffende woor-
 den den Pastoor het H. Hartmonument als geschenk van zijn
 zilveren Priesterfeest over en dankte namens de Parochie van zijn
 meeliden om de sombere dagen rondom 10 mei 1940. Na de aan-
 bieding werd het H. Hartmonument door den Pastoor gewijd en
 terzijde de menigte onthield H. Hartleden song, onder begeleiding
 der Fanfare defilerenden om het H. Hart de Jongensschool en de
 Meisjeschool en afgevaardigden van de D.O. Elisabeth-vereniging,
 Maria-congregatie (K.Y.C.), Bonifacius-retractieclub (R.K.W.)
 vertegenwoordigers van de brunnstond (A.B.T.B. en J.B.B.), J.W.
 K.Y.M.V., K.A.-groep, Ster- en Kroongroep, Bonifaciusknopen,
 Longa, Longa-gaels, Harmonie S. Caecilia en Harmonie v.
 Rindde en het Koninkw. S. Caecilia. Elke klas der kinderen en
 elke groep der vertegenwoordigers werd begeleidt met witten en gels
 (kinderen) of rode of roze bloemen (organisten) om het beeld
 Onmiddellijk om de overdracht had P. vd Snuck de volgende
 Oorkond omgelezen, die mede het monument zal worden
 ingemetseld:

Een bladzijde uit het Liber memorialis van de Bonifatiusparochie waarin pastoor Hunsche de onthulling van het monument beschrijft.

Het H. Hartbeeld zoals het sinds jaar en dag dominant op het kerkplein van de Bonifatiuskerk aan de Rapenburgsestraat staat. Van de maker Wim Haring staat in Wichmond/Baak op de Veers een veldkapel uit 1942 met de kruisigingsscène.

Tekst van de oorkonde ingemetseld in het Heilig Hartbeeld.

In het jaar 1941 toen Eugenius Pacelli, als paus Pius XII de Heilige Kerk bestuurde, Dr. Johannes de Jong, aartsbisschop van Utrecht was, Faustinus Hunsche OFM pastoor der parochie, Evodius van der Snoek, Nazarius de Wit en Romanus Sitorius OFM kapelaans, werd dit monument geplaatst als akte van dankbaarheid der parochie jegens het Heilig Hart voor de bijzondere bescherming en gebedsverhoring. Op 10 mei 1940 deden bijna alle huisgezinnen der parochie de belofte aan het Heilig Hart, dat minstens de helft van de communicanten van elk huisgezin op den eersten vrijdag of zo dit wegens werkzaamheden of andere oorzaken niet kan op den eersten zondag ter ere van het Heilig Hart ter communie zal gaan, als onze oudgemobiliseerden ongeveer 200 in getal, ongedeerd uit den oorlog komen. De oudgemobiliseerden collecteerden de giften bijeen. Het monument is ontworpen en uitgevoerd door Wim Haring. Het hekwerk is ontwerp van architect J. Huinink, het grondwerk werd uitgevoerd door de jonge boerenbond, het voetstuk door de bouwpatroons der parochie. De commissie die het monument aan de pastoor aanbood bij gelegenheid van zijn zilveren priesterjubileum was gevormd door de eerwaarde paters van de Snoek en de Wit, de heren kerkmeesters: A. Klein Tank, H. Hulshof-Eras, A. Manschot, W. Kots en de heren H. Hulshof-Schouten namens de r.-k. werkgevers. B. Manschot namens de RKMV, J. Frank namens de ABTB en H. Wildenborg namens de RKWV. Na de huldiging hield pater van de Snoek een prachtige rede, waar hij de toejuichingen der joden, die voorbij gingen, vergeleek met de hulde van Lichtenvoorde, die blijven zou. Na het dankwoord van de pastoor zong de menigte 'Aan U o koning der eeuwen'. De plechtigheid heeft op allen een overweldigende indruk gemaakt. Het H. Hart bescherm Lichtenvoorde. Lichtenvoorde blijve trouw aan het H. Hart.

Mariakapel tussen de weilanden

Plaats: Rolderspad

Onthuld: 1946

Ontwerper: J. Alma (onderduiker), gebouwd door vader en zoon Hummelink-Stieneman.

Beschrijving: Het kapelletje is van baksteen en heeft een zadeldak met dakpannen. Het staat binnen een gemetselde omheining. Aan de voorzijde bevindt zich een spitsboog met aan weerszijden bloembakken. In de nis van de kapel hangt op de achterwand - onder een spitsboog met kruis - een icoon met de afbeelding van Maria met Christuskind op haar schoot. Op een steen onder de icoon staat de tekst: "DEZE MARIAKAPEL WERD GEBOUWD DOOR DE ONDERDUIKERS 1940 - '45 ALS DANK EN WAARDERING VOOR DE INWONERS VAN ZIEUWENT EN OMGEVING. OM HUN OVERGROTE GASTVRIJHEID EN TALRIJKE OFFERS" O.L.VROUW VAN ALTIJDDURENDE BIJSTAND BID VOOR ONS"

De ontwerper Alma was onderduiker bij de familie Lentjes in Zieuwent. Het kapelletje is destijds door Pastoor Bergervoet ingewijd op voorwaarde dat het kerkbestuur van Zieuwent niet verantwoordelijk zou zijn voor het onderhoud en de verzorging ervan. De familie Hummelink heeft daarop die taak op zich genomen.¹²

Fatimakapel Zieuwent

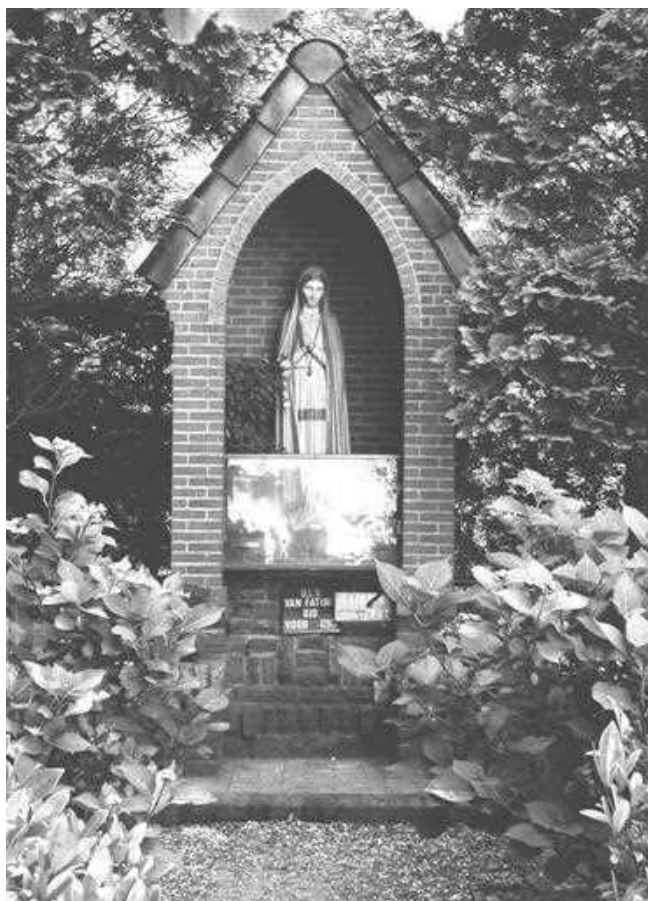
Plaats: Splitsing van de Oude Ruurloseweg en de Hofmansweg

Onthuld: 8 december 1949

Ontwerper: B. Holkenborg

Beschrijving: De kapel is van baksteen en heeft aan de voorzijde een nis in de vorm van een spitsboog. Het gebouwtje heeft een zadeldak met geglazuurde dakpannen, en twee kleine twee kleine glas-in-lood ramen in de zijmuren. Rondom is een omheining gemaakt van metalen buizen tussen gemetselde kolommen. In de nis staat een beeld van Onze Lieve Vrouw van Fatima, gekleed in een lichtblauw gewaad. De kapel werd opgericht als dank voor de bevrijding, de goede afloop van het onderduiken en het ontkomen aan de opsporing van de Duitse bezetters tijdens de Tweede Wereldoorlog. De grond werd geschonken door de familie Bokkers, G 170, Mariëvelde en is thans eigendom van de familie Lankveld. Op de achterzijde van de kapel zijn drie paneeltjes van cement gemaakt met daarin de namen van de oprichters en weldoeners gekrast. In het midden staan de namen van de oprichters: 'A. Schutten-Rouwhorst, A. Bokkers-Wopereis, A. te Molder-Spekschoor, J.Nijrolder-Rabelink, Wed. Lankveld-Rensing, B. Reukers-Karnebeek, Wed. Klumperink-Domhof, H. te Molder-te Brake, W. Domhof-Kolkman, A. Spekschoor-Krabbenborg'. Links daarvan de namen van de weldoeners: 'J. Domhof, H. Schutten, Hr. Schutten, W. Domhof, M.[?] Nijrolder'. Aan de rechterzijde staat: 'Grond geschonken door fam. M. Bokkers, G 170, Mariëvelde' en 'Ontworpen door B. Holkenborg, E 85'.

Middenonder staat nog in het klein: 'ongt: W.J. Domhof, Hend. Schutten, M. Nijrolder'. Zijn dit de metselaars geweest?¹³

Het Fatimakapelletje in de buurtschap de Wopereis. Op een houten paneeltje is de tekst: 'Onze Lieve Vrouw van Fatima bid voor ons' geschilderd.

3. Monumenten waarvan de relatie met de oorlog niet duidelijk is.

Op verschillende plaatsen in de Achterhoek zijn na de oorlog wegkapelletjes en veldkruisen gesticht, sommige als dank voor een goede afloop van de oorlog. In het buitengebied van Lichtenvoorde staan er negen: vijf veldkruisen en vier Mariakapelletjes. Ze zijn alle opgericht tussen 1945 en 1957. De reden waarom is anno 2003 soms niet meer te achterhalen. Schriftelijke bronnen ontbreken, de oprichters zijn overleden of buurtbewoners weten het niet meer precies. De goede afloop van de oorlog wordt nogal eens als reden genoemd. In Zieuwent zijn de kapelletjes inderdaad om die reden gebouwd, hoewel ook oude gewoonten een rol gespeeld zullen hebben. Herstel van traditie is in Lichtenvoorde de belangrijkste motivatie om te bouwen geweest; dit wordt door meerderen bevestigd. Het gevoel weer vrij te zijn bracht een streven met zich mee om oude gewoonten in ere te herstellen. Deze gedachte leefde niet alleen in Lichtenvoorde maar op meer plaatsen in de Achterhoek. De kapelletjes en kruisen uit die tijd staan nog overal.¹⁴ In Lichtenvoorde heeft de invloed van pater Saes ook een rol gespeeld. Als Limburger was hij een groot voorstander van dit oude gebruik. Van de monumenten hierna heb ik de directe relatie met de oorlog niet kunnen achterhalen. In tegenstelling tot wat eerder is gepubliceerd¹⁵ heeft de Fatimakapel aan de Poelhuttersslatdijk geen relatie met de oorlog.

Fatimakapel Jochemsbos (Jochemshof)

Plaats: Jochemsbos aan de Poelhuttersslatdijk

Onthuld: Najaar 1957

Ontwerper: Architect P.H. van Rijn uit Amsterdam, waarschijnlijk met bijdragen van pater H. Saes.

Beschrijving: Het is een open kapel, bestaande uit twee gemetselde zijmuren en een betonnen achterwand met reliëfvoorstellingen. Aan de voorzijde ga je over een grindpad de kapel binnen na het passeren van een soort poort, bestaande uit twee stalen balken van ongelijke hoogte waartussen een ketting is gehangen. Het reliëf in de kapel is een voorstelling van het wonder van Fatima.

Op 16 november 1949 bepaalde Hermanus W.J. Sterenborg, fabrikant, in zijn testament dat het door hem aangelegde Joachemshof, na zijn dood gelegateerd zou worden aan de St. Bonifatiusparochie onder de verplichting het bos minstens dertig jaar onaangeroerd te laten, en binnen vijf jaar na zijn overlijden aan de rand van het bos een kapel te bouwen ter ere van Onze Lieve Vrouw van Fatima. Sterenborg overleed op 6 december 1950. Bij notariële akte van 21 augustus 1951 heeft de St. Bonifatiusparochie, in persoon vertegenwoordigd door Pater Saes, het legaat in eigendom aangenomen. Architect P.H. van Rijn uit Amsterdam heeft daarop in maart 1955 bouwtekeningen voor de kapel gemaakt. Volgens deze tekeningen is de kapel gebouwd en in oktober 1957 ingezegend. Nog een aantal jaren daarna zijn in oktober processies naar de kapel gehouden waarbij de harmonie en scoutinggroepen - gidsen en verkenners - voorop gingen.

De Fatimakapel anno 2003. De beeldreliëfs zijn gemaakt van terracotta. Opvallend is de gelijkenis met een muurschildering in de Bonifatiuskerk. Wie het beeldhouwwerk gemaakt heeft is niet bekend.

Mariakapel aan de Oude Groenloseweg

Plaats: Splitsing Nieuwendijk en Oude Groenloseweg

Onthuld: 6 oktober 1946

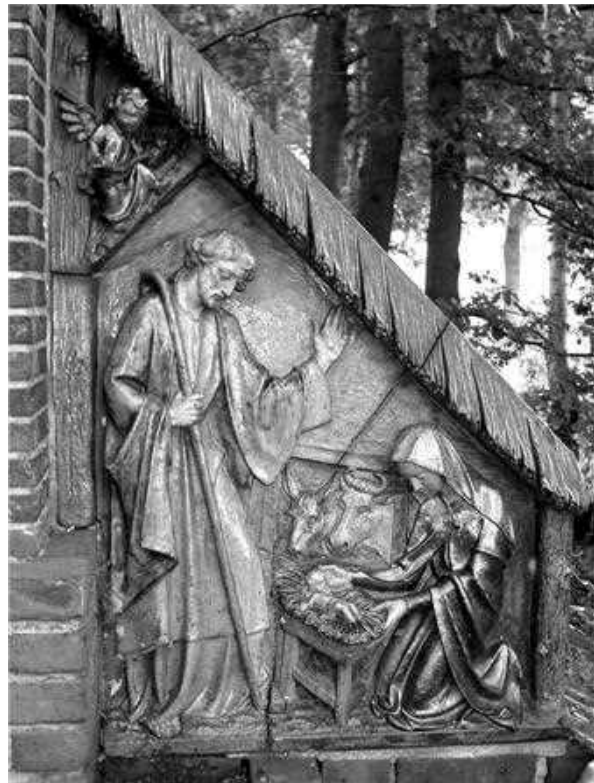
Ontwerper: A. Klein Gunnewiek

Beschrijving: Het is een bakstenen kapel, bestaande uit een opbouw met nis onder een zadeldak. Links en rechts van de opbouw is een paneel aangebracht met daarop een reliëf van geglazuurd aardewerk. Links wordt de aankondiging van Jezus geboorte afgebeeld terwijl rechts het kerstgebeuren is te zien. Aan de voorzijde zijn twee bloembakken gemetseld met daartussen een steen met het opschrift: 'Op deze weg zet gene voet, of zeg Maria wees gegroet'. Bij de oprichting is een houten Mariabeeld geplaatst dat later is vervangen door een geglazuurd stenen beeld. Door vandalisme is het beeld driemaal vernield, in 2003 zelfs zódanig dat herstel niet meer mogelijk leek. Gelukkig bleven de zijpanelen behouden. Op 27 september 2003 is het beeld na een grote restauratie door Theo Mellink weer in de nis geplaatst. De kapel staat op een stukje grond van de vroegere burgemeester Van Basten Batenburg. Het is eigendom van de Stichting Vicari Sancti Nicolai, een stichting die door leden van de familie Van Basten Batenburg als vroegere eigenaren van de Winterswijkse vicarieëngronden wordt bestuurd.¹⁶ De Bonifatiusparochie heeft de grond voor een periode van dertig jaar gehuurd voor het symbolische bedrag van één gulden. Het feit dat leden van de Jonge Boerenbond in Lichtenvoorde en pater de Wit de initiatiefnemers en uitvoerders waren, en de kapel gebouwd is in de onmiddellijke nabijheid van de onderduikersboerderij Klein Gunnewiek, maakt het aannemelijk dat er een relatie met de oorlog is. Pater de Wit was initiatiefnemer van meerdere oorlogsmonumenten. De leden van de Jonge-Boerenbond waren, zo kort na de oorlog, blij weer vrij te zijn en dankbaar voor de goede afloop. Ook zullen ze gestimuleerd zijn vanuit hun standsorganisatie. De motieven van de onbekende geldschieter zijn niet bekend maar kunnen ook met de oorlog te maken hebben. In het parochiememoriale schreef pastoor Goosen het volgende verslag:

'Zondag 6 oktober werd door pastoor Goosen, na een toespraak een devotiekapelletje ingewijd ter ere van Maria. Het is gelegen aan de Lievelderbinnenweg vóór het aldaar gelegen bruggetje. De grond werd door den Edelachtbaren Heer van Basten Batenburg, oud burgemeester van Lichtenvoorde welwillend afgestaan. De tekening werd gemaakt door den Heer A. Klein Gunnewiek en door hem werd ook het werk uitgevoerd met hulp van enige leden van de Jonge boerenbond die met Pater de Wit de initiatiefnemers waren voor het ingezegende kapelletje. Het mariabeeld werd door den pastoor afgestaan. Daar dit van hout is en gepolychromeerd, zal later een beeld geplaatst worden, dat meer geschikt is en beter tegen de invloeden van het weer bestand is. Volgens Pater de Wit waren de noodzakelijke kosten geheel voor rekening van een ingezetene der parochie, die onbekend wenst te blijven. Desondanks werd door de aannemer een rekening bij de pastoor ingediend van fl. 584,16 !!!' Met potlood is er door een andere hand bijgeschreven: 'is niet betaald!'.

De aankondiging van Jezus' geboorte op het linker paneel

De voorstelling van het kerstgebeuren op het rechter paneel.

Kruisbeeld Boschlaan/Rouwhorsterdijk

Plaats: Kruispunt Boschlaan met de Rouwhorsterdijk

Onthuld: 18 april 1946

Ontwerper: Onbekend

Beschrijving: Op een met veldkeien versierde voet staat een betonnen kruis met een corpus van terracotta. Boven het corpus zit een losse INRI-tablet; de letters INRI vormen de beginletters van het Latijnse opschrift: Iesus Nazarenus, Rex Iudaeorum. Het is het latijn voor: Jezus van Nazaret, de koning der joden. Het opschrift werd door Pontius Pilatus boven het kruis van Jezus aangebracht. Dit is het oudste veldkruis in de gemeente. Het oorspronkelijke corpus is in 1968 vervangen door een nieuw exemplaar. Er wordt gezegd dat dankbaarheid voor de goede afloop van de oorlog de aanleiding voor de oprichting is geweest. Hoewel er in de buurt bommen zijn gevallen is het opvallend dat ouderen uit de directe omgeving niet weten waarom het kruis is opgericht.¹⁷ Kennelijk was er geen duidelijk voorval dat aanleiding tot de oprichting gaf, anders zou men het zeker nog geweten hebben. Het kruis werd op Goede Vrijdag ingezegend en niet op vier mei. Daarom ligt een relatie met de voorbije oorlog niet voor de hand. Ook pastoor Goosen schrijft er niet over. Hij schrijft op 18 april 1946 in het parochiememoriale:

'Op Goeden Vrijdag (18 april) kreeg Lichtenvoorde zijn eerste kruis langs den weg. Op initiatief van Pater Saes en onder diens leiding hebben de bewoners van de Bedelaarsdijk de hiervoor nodige gelden bijeen gebracht en de werkzaamheden aan het terrein gedaan waarop het kruis is geplaatst. Na een toespraak werden plaats en kruis ingezegend door Pastoor Goosen op Goeden Vrijdag des namiddags na de oefening van den Heiligen Kruisweg.'

Het veldkruis aan de Boschlaan anno 2003

De inzegening door pastoor Goosen op 18 april 1946.

Links het eerste corpus uit 1946, rechts het tweede uit 1968. De corpora lijken op het eerste gezicht opvallend veel op elkaar. Er zijn echter duidelijk verschillen te zien.

Kruisbeeld Boschlaan/Hemmeledijk

Plaats: Kruispunt van de Boschlaan met de Hemmeledijk

Onthuld: 13 april 1947

Omschrijving: Tegenwoordig is het een eenvoudig houten kruis dat verankerd is in een betonnen basis. Oorspronkelijk was het een eikenhouten kruis met een corpus, gebakken uit Tegelse klei op een soort 'Calvarieberg'. Dit kruis is na een aantal jaren verdwenen wegens gebrek aan gelden voor de restauratie. Het aarden heuveltje, de 'Calvarieberg', is tegelijk met het plaatsen van het tegenwoordige kruis geslecht om de verkeersveiligheid op het kruispunt te verbeteren. Het kruisbeeld is opgericht door bewoners van de buurtschap de Hemmele: de families Onstenk, ten Have, te Statte, Stegers, Meekes en te Poele. Het in stand houden van een goede gewoonte wordt als reden voor de oprichting gegeven. Omdat men ver van de kerk woonde ging men op zondagmiddag wel naar het kruis om er enkele 'Onze Vaders en Wees Gegroetjes' te bidden, dit in de plaats van naar het Lof te gaan.¹⁸ In het parochiememorale staat over de inzegening:

'Op zondag 13 april werd wederom een wegkruis ingewijd. Nu in het meest verwijderde deel van de parochie 'de Hemmele'. Ook deze maal geschiedde de inwijding door pastoor Goosen. Dit kruis is in al zijn eenvoud een kunststuk. Het corpus is gebakken uit Tegelse klei, de balk is van eikenhout. Het werd bekostigd door de gezamenlijke bewoners van de Hemmele, die tevens het heuveltje maakten, waarop het kruis is geplant en ook de verdere werkzaamheden verrichtten. Het kruis staat in deze omgeving buitengewoon goed. Het was ons een vreugde het voor deze trouwe parochianen, die zo ver van de kerk wonend, tot de ijverigste bezoekers der kerkelijke diensten behorend, dit kruis te mogen inwijden. Na de inzegening nam één hunner het woord om pater Saes te bedanken, die ook hier weer de leiding van het werk op zich had genomen.'

Het kruis in de Hemmele in 2003.

Pater de Wit tijdens zijn toespraak in april 1947. Duidelijk zijn de Calvarieheuvel en het kruis met corpus op de achtergrond te zien. Wie de misdienaars op de voorgrond zijn is onbekend.

1947

Het kruis staat in deze omgeving buitengewoon goed.
 Het was ons een vreemde het van deze kruisve parochie
 anders, die zo ver van de kerk woenend, tot de ^{gevoegte} ~~be-~~ ^{de}
 roekers der kerkelijke diensten behoren, dit kruis te mogen
 inswijden. Na de inszegening nam een heermes het
 woord ~~op~~ ^{om} pater Laas te bedanken, die ook hier was
 de leiding van het werk op zich had genomen.

Gedeelte van de tekst uit het parochiememorale.

Kruisbeeld aan de Boersweg

Plaats: Boersweg op de plaats waar voor de ruilverkaveling het 'Peskendiekske' begon

Onthuld: 8 december 1949

Ontwerper: Onbekend

Beschrijving: Het is een houten kruis op een uit drie treden bestaande bakstenen sokkel. Aan beide zijden van de sokkel is een bloembak gemetseld. Op het kruis is een kleiner kruis aangebracht van wit marmer. Op de voet van de sokkel staat op een witte steen: 'Gegroet o kruis, onze enige hoop'. Het kruis werd geplaatst op initiatief van enkele oudere buurtbewoners, de families: Hulshof (Trienen), Eyting (Schoppen-Snieder) en Berendsen. Vroeger was het een kruis met een corpus, later is dit vervangen door het wit marmeren kruis van nu. Het marmer is afkomstig van een grafsteen van de familie Molleman die vroeger op de oude begraafplaats in Zieuwent - tegenover de kerk - stond. Een groeiende vrome gewoonte in de eerste naoorlogse jaren is de reden voor het plaatsen van dit kruisbeeld geweest.¹⁹ Het kruis staat wat verscholen in een bosje. Merkwaardig is dat het kruisbeeld niet op de Gemeentelijke monumentenlijst staat.

Het is even zoeken in het bosje aan de Boersweg in Zieuwent.

Kruisbeeld aan de Aaltenseweg

Plaats: Aaltenseweg bij het begin van de bebouwde kom

Onthuld: 5 april 1947

Ontwerper: Buurtvereniging 't Veld. Het corpus is van de meester-houtsnijder F. Hulsbeck uit Wierden

Beschrijving: Oorspronkelijk was het een houten kruis, staand in een ronde bloembak van gemetselde baksteen. Het hout is in 2001 vervangen door staal. Het beeld staat aan de rand van een bos met een sloot ervoor. Over de sloot is een stenen brug gemaakt met hekwerk. Het corpus is gesneden uit Indisch teakhout evenals de losse INRI-tablet. Boven en achter het kruis is een houten baldakijn met versierende elementen gemaakt. Het baldakijn is aan de achterzijde blauw geverfd. Het metselwerk is in de loop der jaren vernieuwd, evenals de kleuren van het schilderwerk. Het kruis staat op een stukje grond dat door de vroegere eigenaar van het bos de schoenfabrikant Theodoor Sterenborg beschikbaar is gesteld. Volgens oudere buurtbewoners was het kruis een initiatief van de buurtvereniging 't Veld'. Het verhaal gaat dat Sterenborg het kruis aan de andere kant van Lichtenvoorde (Boschlaan) niet mooi vond en daarom een mooier en groter houten corpus bij Houtsnijder Hulsbeck liet maken. Een relatie met de voorbije oorlog is bij dit kruis nooit gelegd.²⁰ Over de inwijding op 5 april 1947 staat in het parochiememoriale:

'Op Goede Vrijdag (5 april) werd een tweede wegkruis ingewijd door pastoor Goosen. Als volgt werd dit aangekondigd in de parochieklok 30 maart en 6 april 1947: "Vrijdagmiddag inwijding van het wegkruis van de Aaltenseweg. Na de kruisweg oefening om drie uur in de kerk kunnen alle belangstellenden meegaan in een grote bedetocht naar de plaats der plechtige wijding. Parochiebundel meebrengen!". De inwijding geschiedde op dezelfde wijze als vorig jaar bij het kruis aan de Bedelaarsdijk. Ook deze maal was weer pater Saes de nemer van het initiatief. De bewoners der omgeving aan de Aaltenseweg brachten de gelden bijeen voor de kruisbalk en de te verrichten werkzaamheden. Schenker van het corpus is de Heer Theodoor Sterenborg. Het kruis is een waar kunststuk door den beeldhouwer Hulsbeck gehakt uit Indisch teakhout, dat tegen wind en weer bestand is.'

Het kruisbeeld anno 2003.

De zegening van het kruisbeeld op 5 april 1947.

Corpus Christi wiebelt door houtrot

Door ROB LUREMAN

LICHTENVOORDE - De bewoners van de Aaltenseweg in Lichtenvoorde knappen eendrachtig het kruisbeeld op. De trots van de buurt stond door houtrot op instorten. Frans Rensing keek vorig jaar uit het raam van de woonkamer en zag dat het niet goed ging met Onze Lieve Heer.

Het kruisbeeld, de trots van de buurt aan de Aaltenseweg, stond zo te wiebelen dat het elk ogenblik leek om te vallen. Theo Mellink, de schilder, had al eerder rotte plekjes gesignaleerd aan het hout van de kruisbalken. Het was het sein voor alarmfase 1 en voor spoedberaad in de buurt. 'Zoiets laat je als buurt niet op je zitten. We hebben altijd goed voor het kruisbeeld gezorgd. Vroeger werd daarvoor een kwartje in de maand opgehaald. De laatste opknopbeurt was toch al weer vijftien jaar geleden. Daarna lag de nadruk op schoonmaken', zegt Mellink, terwijl hij de ornamentjes van het baldakijn boven het corpus nog een likje rode verf geeft.

Het zal de zesde of zevende keer zijn dat hij het kruisbeeld onder handen neemt, maar niet eerder was de onderhoudsbeurt zo ingrijpend. 'Niet alleen de houten kruisbalken waren verrot, maar ook de achterkant van het baldakijn. Dat hout is allemaal vervangen. Voor de kruisbalken hebben we een ander oplossing bedacht. Dat wordt staal in een eikenhout kleurtje. Dat is veel minder onderhoudsgevoelig.'

De vaste opknopploeg omvat behalve Frans en Theo ook Jan en Francis Schenk, André Schurink en Ria Rensing, de vrouw van Frans. De achterban, die voor hand- en spandiensten en materiaal zorgt, is minstens drie keer zo groot. 'Het kruisbeeld hoort bij de buurt. Je kijkt er tegenaan, je fietst er langs, het staat er en het moet er blijven staan', redeneren Francis en Jan Schenk.

Het kruisbeeld ligt gedurende de opknopbeurt in de schuur van Rensing, maar heeft z'n vaste stek aan de overkant. Op het snijpunt van Aaltenseweg, het bosje van Sterenburg en het nieuwe industrieterrein. 'Maar, vrees niet met die oprukkende industrie, het blijft in het zicht', zegt schilder Theo.

De reddingsactie is volgens hem een dubbeltje op z'n kant. 'Als we nog langer gewacht hadden, was misschien wel het teakhout van het corpus aangetast.' Nu er zes lagen blanke lak opzitten zal dat voorlopig niet zo'n vaart lopen. De vaste opknopploeg uit zijn waardering voor de uitbeelding van de lijdende Christus met de doornenkroon. Met recht de man van smarten, vinden ze. 'Dat gezicht is zo sprekend. Het is, op de armen na, ook uit één stuk hout gesneden.' De meester-houtsnijder blijkt F.Holsbeck uit Wierden. Het corpus christi werd in 1947 naar Lichtenvoorde gehaald door pater Hildebertus Saes. Die kwam uit Limburg. Wellicht is dat de reden dat er in de gemeente Lichtenvoorde tussen 1945 en '50 zoveel devotietekens langs de weg werden opgericht. Het kruisbeeld werd ook in 1947 gewijd: op Goede Vrijdag. Wonderen zijn er niet aan toegeschreven, wel kreeg het een vertrouwde klank in de dienstregeling van het streekvervoer: het werd 'de bushalte bij het kruis'.

Het baldakijn is vergeleken met de situatie van voor de opknopbeurt van kleur verschoten. Het uniforme blank is ingeruild voor rode ornamentjes aan het afdakje en een blauwe achterwand. Het blauw symboliseert misschien wel de hemel, filosofeert schilder Theo Mellink.

De kleureninspiratie haalde hij uit de talrijke kruisbeelden en wegkapelletjes in Limburg.

Het kruisbeeld staat sinds enkele jaren op de gemeentelijke monumentenlijst. De opknopploeg hoopt op een tegemoetkoming in de kosten als het beeld weer in oude glorie is herrezen. 'Op de zaterdag voor Pinksteren moet het er weer staan', stelt Frans Rensing.

Tot de volgende opknopbeurt? 'Ach, eigenlijk staat het beeld verkeerd. Teveel in weer en wind', zegt Theo Mellink. 'Het heeft daardoor meer te lijden dan nodig is. Maar het staat zo al 54 jaar. Dan draai je het niet meer om, dat zou de buurt niet waarderen.'

Corpus Christi weer op zijn plaats

Op het snijpunt van de Aaltenseweg, het bosje van Sterenburg en het nieuwe industrieterrein pronkt vanaf zaterdag jl. weer het geheel gerestaureerde Corpus Christi beeld. De buurtbewoners hebben vanaf het begin altijd zorg gedragen voor het onderhoud en het laatste grote onderhoud vond alweer zo'n 15 jaar geleden plaats. Elke 6 tot 8 jaar werd het houten beeld wel opgeverfd door Theo Mellink, maar nu werd het dan toch wel tijd dat er iets meer aan gedaan werd. Vorig jaar kwamen een aantal buurtbewoners bij el-

kaar en er werd besloten het kruisbeeld grondig te restaureren. Via sponsoring en veel uren van diverse vrijwilligers is het nu dan allemaal gerealiseerd. Het kruis is niet meer van hout, maar van metaal, het kruisbeeld is geheel in de lak gezet en ook al het andere houtwerk is van een nieuwe verflaag voorzien.

Corpus Christi

Het beeld is in 1947 gemaakt door F. Hulsbeck uit Wierden en hij heeft het hele beeld uit één stuk gesneden. De armen heeft hij er la-

ter aangezet. Toen het beeld klaar was werd er een boom omgezaagd en daarvan werd het kruis gemaakt. Buurtbewoners hebben al die jaren gezorgd voor bloemen en onderhoud, maar ook mensen uit omliggende plaatsen kwamen voorbij en stopten om bloemen te leggen en om even te bidden. Zaterdag jl. was ook pastoor Jeunink aanwezig om te kijken hoe het beeld weer op zijn plaats werd gezet.

De vele buurtbewoners zorgden ervoor dat het er nu weer prachtig bijstaat.

Knipsel uit de Gelderlander van 5 juni 2001.

Kruisbeeld aan de Heelweg

Plaats: Kruispunt Heelweg met de Wijenborgerdijk

Onthuld: 1946

Ontwerper: Onbekend

Beschrijving: Het kruis staat onder een gemetselde rondboog met twee steunberen op een betegeld basement. Het kruis is van beton met daarop een houten corpus met los INRI-tablet. In de basis is een steen gemetseld met het opschrift: 'O Jezus, geef Uw milden zegen, aan hen, die gaan langs deze wegen.' Door vandalisme is het oorspronkelijke stenen corpus in 1996 verloren gegaan. Het is toen vervangen door een houten corpus dat opnieuw deze zomer werd beschadigd. Houtsnijder Gierkink heeft het beeld gerestaureerd en een nieuwe arm aan het beeld gemaakt. Het kruis is in 1946 geplaatst door de Heelweg-buurt op initiatief van pater M. Reinders. Het verhaal gaat dat de Duitsers op het eind van de oorlog een grote hoeveelheid munitie wilden opblazen bij de boerderij Klein Ikink aan de Meekesweg. Engelse bevrijders wisten dit nog net te voorkomen, waardoor de buurt voor een ramp gespaard bleef. Als dank voor deze 'Bescherming van Boven' zou dan dit kruis opgericht zijn. Volgens anderen is het 'munitieverhaal' later aan de historie van het kruis toegevoegd toen het er al stond. Er zou na de oorlog gewoon geprobeerd zijn een oude gewoonte weer nieuw leven in te blazen.²¹

Het kruisbeeld tegen de glooiing van de Vragender bult, na de restauratie.

Links het corpus nadat vernielers de linkerarm hadden afgebroken. Rechts het corpus nadat Gierkink een nieuwe arm heeft gemaakt.

Windwijzer met parachutist

Plaats: Dijkstraat 39, 'De Driehoek'

Ontwerp: Br. Canisius Beijer (* Schiedam 19-07-1903 † Voorhout 15 mei 1977).

Beschrijving: In dit overzicht mag tenslotte een klein 'verzetsmonumentje' dat geen enkele status heeft, maar toch vanaf de oorlogsjaren al de windrichting op de Driehoek aangeeft, niet ontbreken. Nog tijdens de oorlog, misschien wel toen er al sprake was van luchtlandingen door geallieerden, heeft de familie Hulshof-van Loon een windwijzer in de vorm van een parachutist laten maken. Deze 'richtingwijzer' naar de bevrijding konden de bezetters niet waarderen en plaatsing ervan op de schoorsteen was helemaal tegen hun zin. Een witte villa met daarop een parachutist van een behoorlijke afmeting zou een te duidelijk herkenningspunt voor de vijand zijn, was hun mening. De opdracht de windwijzer te verwijderen liet dan ook niet lang op zich wachten. Of het ding inderdaad is verwijderd is niet bekend. De maker van de windwijzer, Broeder Canisius Beijer, was van 1938 tot 1946 leraar metaalbewerken aan de Vakschool in Harreveld. Hij had zijn vakopleiding in Rotterdam gedaan bij de scheepsbouwers Smit, en Hoekema & Stork.²²

De windwijzer zoals die sinds jaar en dag de windrichting op de Driehoek aangeeft.

Lichtenvoorde, oktober 2003.
Henk Hanselman.

Bronnen en Literatuur.

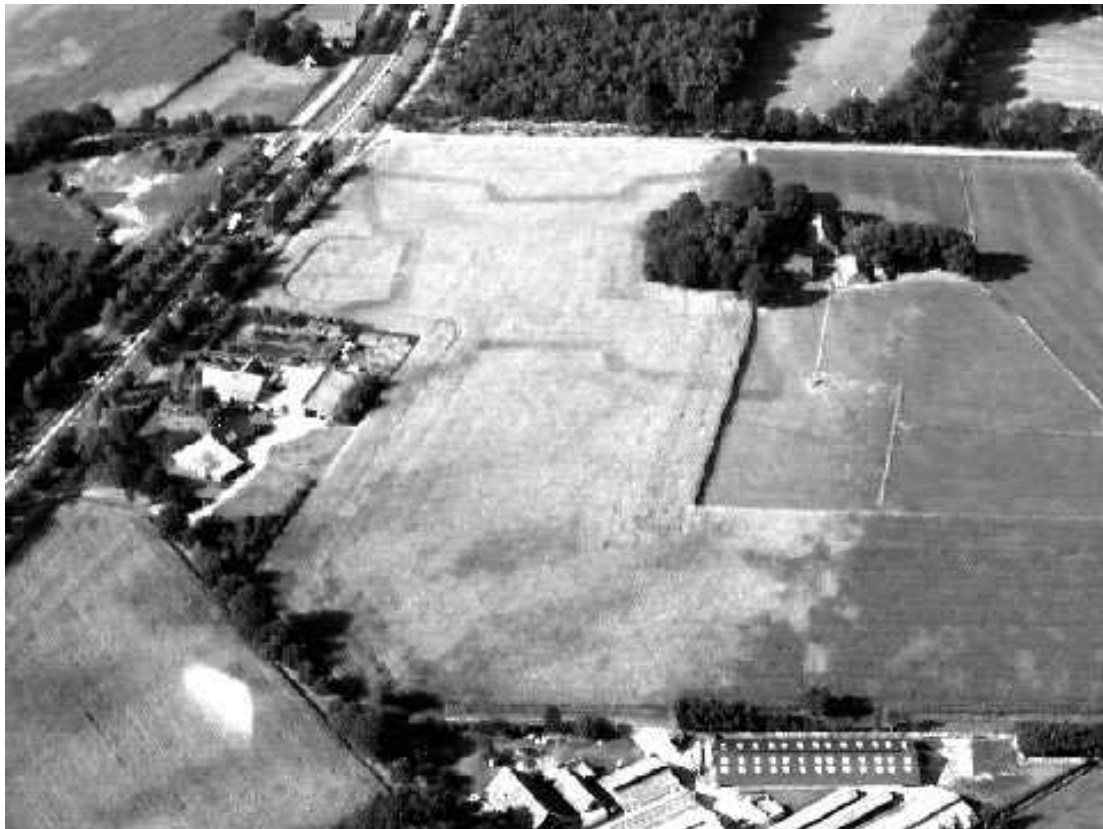
Bronnen

- ¹ Oud Archief Gemeente Lichtenvoorde.
- ² Bronnen voor dit gedeelte: De Gelderlander februari 1996, Informatie van dhr. Jan Geerdinck AVOG crashmuseum, Oud Archief Gemeente Lichtenvoorde, Wim & Peter Rhebergen, Vermist boven de Achterhoek.
- ³ Bronnen voor dit gedeelte: Verslag van de vergadering der Kerkvoogden op 24 juni 1947, informatie op de plaquette zelf.
- ⁴ Informatie van dhr. B.A.Wopereis (broer gesneuvelde), Zieuwent.
- ⁵ Informatie van dhr. Br.Amandus Wildrink, Voorhout.
- ⁶ Informatie van dhr. B.J. Nienhuis te Zieuwent en dhr. A.F. Stortelder (broer overledene) eveneens te Zieuwent.
- ⁷ Bronnen voor dit gedeelte: Oud Archief Gemeente Lichtenvoorde, en de informatie op de banken.
- ⁸ Bronnen voor dit gedeelte: Elna november 1951, informatie van dhr. A.B.A. Roemaat.
- ⁹ Informatie van dhr. Machielsen bouwcoördinator van het Jongenshuis en dhr. Br. Amandus Wildrink Voorhout.
- ¹⁰ Informatie van dhr. F.J.B. Hulshof, Lichtenvoorde.
- ¹¹ Parochiememorale 1941.
- ¹² Katja Boertjes, Wees gegroet... Kapellen langs velden en wegen in Gelderland.
- ¹³ Bron voor dit gedeelte: dhr. Lankveld, Zieuwent.
- ¹⁴ In Wichmond Baak is door Jonge Boerenorganisaties een veldkapel met kruisigingsscène gebouwd, in Beek een Maria Moeder Gods kapel, in Didam een Maria Koningin van de Vrede kapel. Zie ook Katja Boertjes, Wees gegroet...
- ¹⁵ In eerdere publicaties wordt geschreven dat het kapelletje werd opgericht als dank voor de goede afloop van de Tweede Wereldoorlog. Deze relatie blijkt niet uit de geraadpleegde documenten. Het is mogelijk dat bij de motivatie van de erflater de dreiging van de Koude Oorlog in de jaren vijftig een rol gespeeld heeft. De 'brieven' van Fatima werden toen wel eens in verband gebracht met deze dreiging.
- ¹⁶ C. Gietman en A. Verschoor, Een goed voor de eeuwigheid, de Gelderse Vicarie Sancti Nicolai 1501-2001
- ¹⁷ Informatie van dhr. J.Kruip, dhr. A. Harbers, (90 jaar), mevr. Spanjaard-Harbers .
- ¹⁸ Bronnen voor dit gedeelte: A.J. Vos in: 'de Lichte voorde' nummer 24, informatie van: dhr. W. Onstenk, fam. Ten Have en mevr. Te Poele te Lichtenvoorde, en dhr. H. Bennink te Eibergen.
- ¹⁹ Informatie van dhr. Ebbers uit Barlo en van dhr. B. Venderbosch uit Zieuwent na in de buurt te hebben geïnformeerd.
- ²⁰ Bronnen voor dit gedeelte: Parochiememorale 1947, De Gelderlander, informatie van dhr. J.L. Gries, familie J. Schenk, en dhr. H. Bennink, Eibergen.
- ²¹ Informatie van dhr. Harrie Tanck, Vragender.
- ²² Informatie van Br. Amandus Wildrink, Voorhout, Museum BNS, Voorhout.

De herontdekking van de Franse Schans

De zomer van 2003 was ook aan de Europaweg nummer 40 in Lichtenvoorde zinderend. Achter de loopstal zien de bewoners, de familie Wassink, de maïs langzaam geel verbranden. Die oogst zal dit jaar bijna een maand eerder dan in een normale zomer van het land worden gehaald .

Op woensdag 21 augustus vliegt piloot Martin Grevers met zijn ultra-light vliegtuigje over het geel verkleurde maïsveld. Hij ontdekt dat er groene banen door lopen. Het lijken wel de contouren van een soort kasteel...

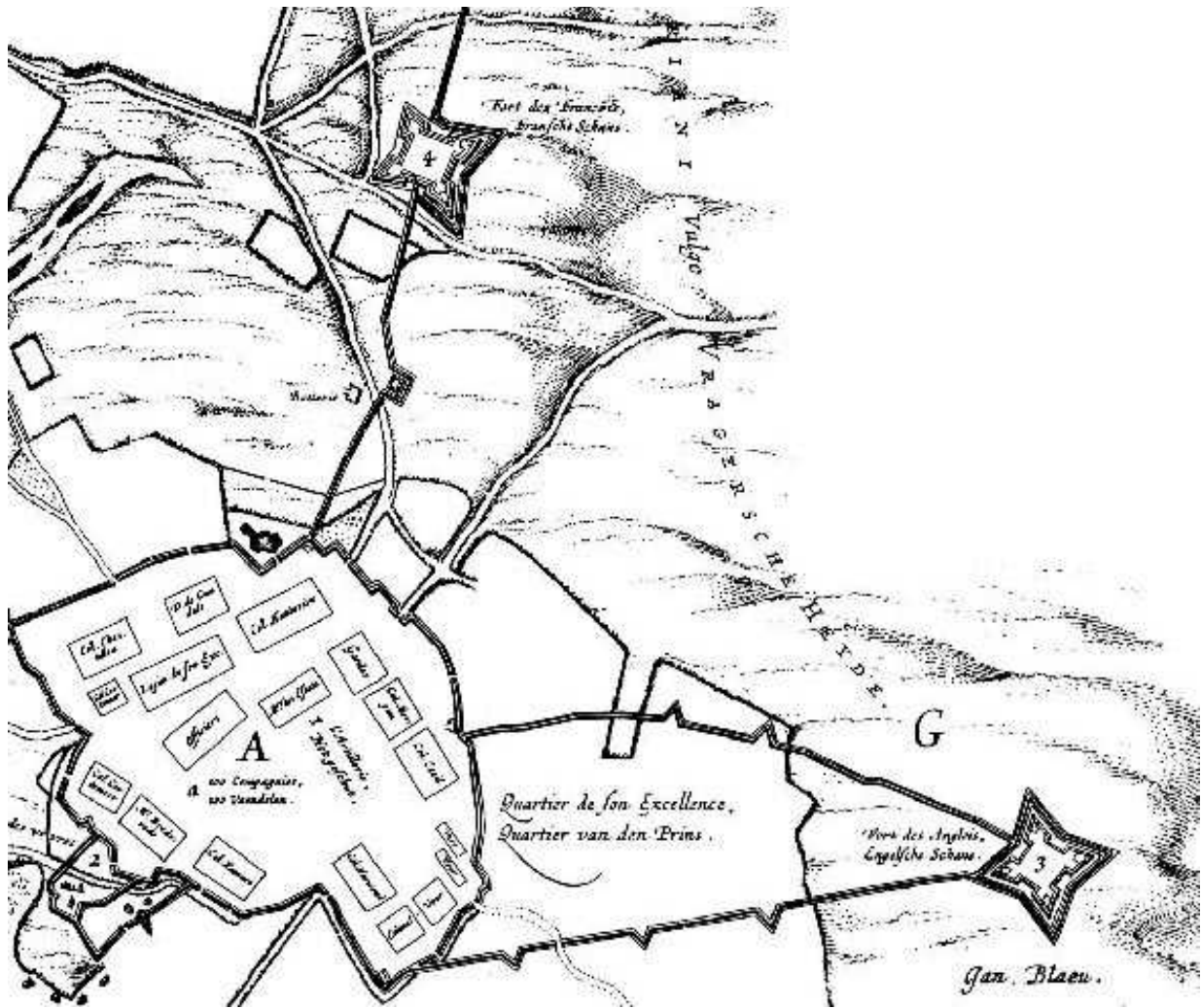

*Groene lijnen in een verbrand maïsveld (links de Europaweg)
De foto is gemaakt vanuit het zuiden.*

Martin Grevers vliegt even door naar de Engelse Schans, die een stukje in zuidelijk richting ligt. De overeenkomst van de Engelse Schans met de vormen in het maïsveld is frappant: het lijkt wel een kopie. Het is de vliegenier duidelijk dat de contouren aan de Europaweg de ligging van een andere schans verraden.

Op donderdagavond keert Martin terug boven zijn vondst, maar nu gewapend met een fotocamera. Hij maakt foto's die verschijnen in de dagbladen De Gelderlander en de Tubantia. Ze maken heel wat los bij de buurtbewoners, maar ook bij een aantal streekhistorici en archeologen die zich al heel wat jaren bezighouden met de overblijfselen van de insluitingslinie, aangelegd door het Staatse leger tijdens de belegering van Grolle in de zomer van 1627.

Uit kaartstudies, en dan met name de recentelijk verschenen digitale kaart 'Circumvallatielinie 1627', is al langer bekend dat zich hier de Franse Schans moet bevinden.

Detail uit de kaart van Blaeu. Boven de Franse Schans (4), linksonder het kwartier van Frederik Hendrik (A) en rechtsonder de Engelse Schans (3)

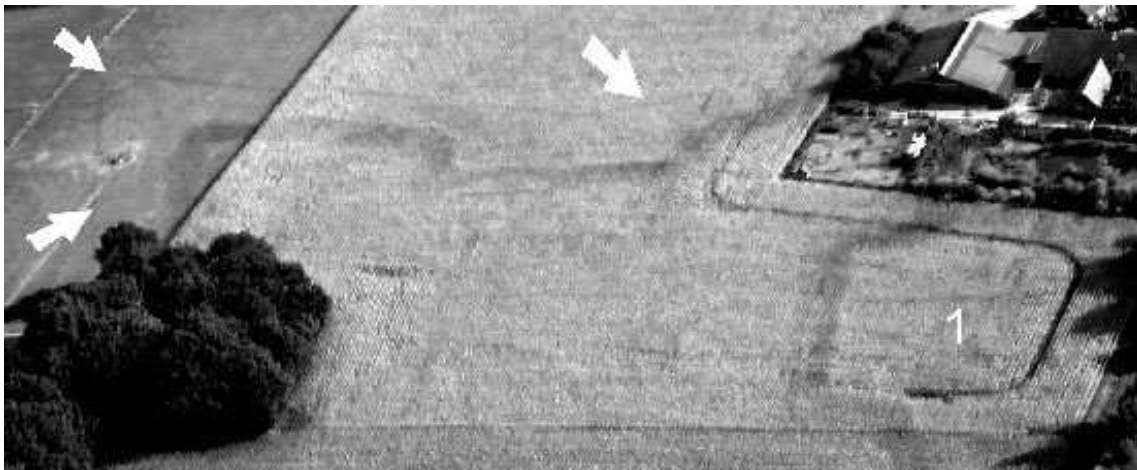
De Franse Schans werd aangelegd op een natuurlijke hoogte en controleerde de weg naar Bredevoort . Vanaf hier konden de ongetwijfeld Franse huurlingen van het Staatse leger de hele omgeving overzien.

Na de verovering van Grolle stuurt Frederik Hendrik zijn troepen terug naar de kwartieren, schansen en andere werken met de opdracht de wallen te slechten en de grachten te dempen. Zo wordt voorkomen dat de verslagen maar nog steeds in de buurt van Grolle aanwezige Spanjaarden de Staatse insluitingslinie kunnen gebruiken voor een aanval op de stad. Ook de Franse Schans zal niet ontkomen zijn aan dit sloopwerk. Hierna wordt het gebied verder aan zijn lot overgelaten.

Op de kadastrakaart van 1876 staat de Franse Schans nog aangegeven als 'Grootenhuizer Schans'. Ze ligt dan in een bos. In de jaren dertig van de vorige eeuw wordt het terrein ontgonnen. De dan nog aanwezige hoogteverschillen zijn toen allemaal handmatig geëgaliseerd. In een nabijgelegen boerderij worden nog een aantal kanonskogels bewaard die ter plekke gevonden zijn. Een klein gedeelte van de oostelijke gracht bleef gespaard en is nog steeds - in het bosje links van het midden op onderstaande foto - aanwezig. Lokaal staat dit grachtrestant bekend als 'de loopgraven'.

De Franse Schans vanuit het noorden. Onder de Zwolseweg, rechts de Europaweg (N18).

Detail luchtfoto

Wanneer we de luchtfoto's nader bekijken valt er nog meer te ontdekken. Zo is ter hoogte van de westelijke gracht (zie 1 op bovenstaande foto) de aansluiting met de insluitingslinie als een groene streep te herkennen. Deze wal en gracht verbond de Franse Schans met het kampement van Frederik Hendrik (op de Lieveelder Es).

Om de zuidzijde van de schans is, als extra verdediging, nog een wal gelegd. Bij de pijlen is het restant van deze wal met gracht op de luchtfoto zichtbaar.

Voor het zichtbaar worden van de schans hebben de droogte en hoge temperaturen hier voor ideale omstandigheden gezorgd.

Daar waar meer dan drie eeuwen geleden de gracht van de Franse Schans is gegraven is nu de grond iets vochtiger. Deze grondvertering heeft er voor gezorgd dat ter plekke de maïs niet verdord is en als groene banen duidelijk te onderscheiden in het verder vergeelde maïsland. Enkele honderden meters verderop, richting Lichtenvoorde, ligt het terrein minder hoog. Hier is het hele maïsveld groen gebleven.

Had de Franse Schans hier gelegen of was het de afgelopen maanden iets minder heet en droog geweest, dan waren de restanten van het oude aardwerk onzichtbaar gebleven. Waar een veel te warme zomer al niet goed voor is...

Door de extreme omstandigheden van de afgelopen maanden is dus na 376 jaar, zonder dat er een schop aan te pas is gekomen, de Franse Schans weer te voorschijn gekomen.

Martin Grevers is inmiddels alweer een aantal keren de lucht in geweest, op zoek naar nog meer overblijfselen van de insluitingslinie. Onder andere een hoornwerk aan de Eibergseweg (ten noorden van Groenlo) is inmiddels al ontdekt.

De insluitingslinie rondom Grolle was de eerste volledige insluiting van een stad tijdens de Tachtigjarige Oorlog. Waarschijnlijk uniek in Europa is dat de restanten van de insluitingslinie vrijwel geheel in agrarisch gebied liggen. Bij andere belegerde steden, zoals bijvoorbeeld 's-Hertogenbosch (belegerd en veroverd door Frederik Hendrik in 1629), ligt de linie inmiddels onder nieuwbouwwijken.

De sensationele foto's van Martin, met name van de Franse Schans, brengen de insluitingslinie weer onder de aandacht van een breed publiek. Hopelijk heeft dit tot gevolg dat het besef groeit dat beschermen van deze unieke grondsporen noodzakelijk is.

En wie weet kan, naast de Engelse Schans, nog een gedeelte van de linie zichtbaar gemaakt worden. Dan hoeven we niet op nog zo'n extreme zomer te wachten...

Godfried Nijs
Lichtenvoorde, 27 augustus 2003

Met dank aan:

Martin Grevers, voor het beschikbaar stellen van zijn luchtfoto's.

Literatuur:

Groot, de, H., *Belegering der Stadt Grol*, vertaling van Grollae Obsidio, in: *Hugo de Groot's Jaerboeken en Historien, sedert het jaer MDLV tot het jaer MDCIX*, vertaling door J. Goris, Amsterdam, 1681.

Kuijl, van der, E.E.A. en Pluijm, van der, J.E., *Digitale kaart Circumvallatielinie Beleg van Grol 1627*, Hoog-Keppel, 2002.

Nijs, G., *De reconstructie van de Engelse Schans, een veldschans uit 1627 in ere hersteld*, Lichtenvoorde, 2002.

Pluijm, van der, J.E., *De vestingstad Grol, Geschiedenis van de vestingwerken van Groenlo*, Groenlo, 1999.

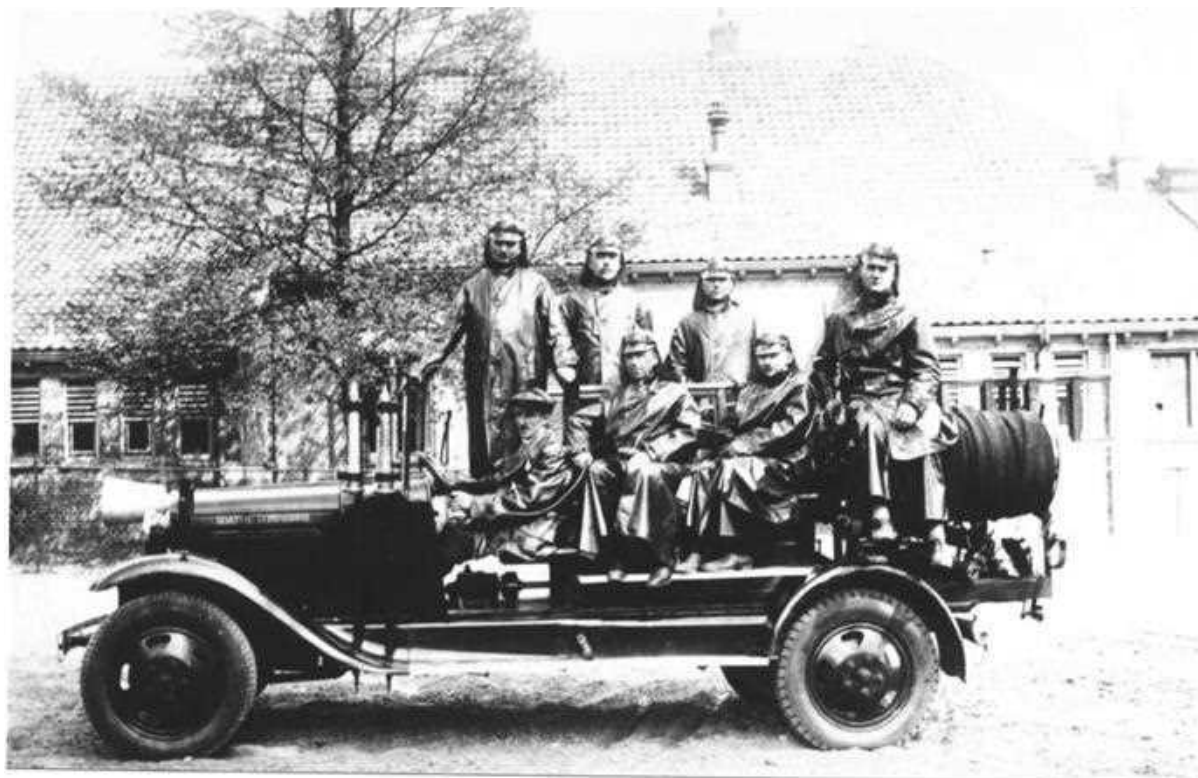
Wieberdink, G.L., *Historische Atlas Gelderland, chromotopografische Kaart des Rijks, 1: 25.000*, Den IJp, 1989

Uit de oude doos

In deze rubriek laten we u telkens een foto zien uit het rijke fotoarchief van onze vereniging. Dit kan een foto zijn van een oud pand of een familiekiekje. Maar dit keer kozen we voor de vrijwillige brandweer. Deze vereniging werd in 1929 opgericht en bestond uit zeven personen. We zien op de foto de eerste automotorspuit die de handzuigperspomp verving. Deze oude A-Ford model 1928 met een opbouw van Bickers uit Rotterdam werd in september 1929 voor 4.550 gulden door de gemeente aangekocht. Bij de uitrusting behoorden twaalf 25-meterslangen met storzkoppeling en rubbervoering, bocht plus aansluitdop, zes olieassen en -broeken, geraamd op 25 gulden en zes brandweerhelmen van zes gulden per stuk. De aanschaf van dit materiaal zorgde in de raad van Lichtenvoorde voor nogal wat commotie. Uiteindelijk werd het voorstel om de automotorspuit aan te schaffen aangenomen met zeven stemmen voor en zes tegen.

De foto is genomen in de Dijkstraat, achter de toenmalige openbare school (nu Den Diek). In die tijd had de brandweer hier ook haar onderkomen. De personen op de wagen zijn staande v.l.n.r. Jan Post, van beroep aannemer en woonachtig naast de brandweerkazerne in de Dijkstraat. Reeds op jeugdige leeftijd was hij betrokken bij de voorloper van de vrijwillige brandweer. In 1895 werd hij aangesteld als brandhaakdrager. In 1900 werd hij bevorderd tot waterschepper, in 1905 tot pijpgast en op 20 september 1915 tot brandmeester. Op 1 januari 1926 werd hij benoemd tot opperbrandmeester. Toen in 1929 de vrijwillige brandweer was opgericht, werd hij dan ook gezien als de meest geschikte man voor de functie van commandant. Vervolgens zien we naast de heer Post Herman Eekelder, van beroep timmerman en bij de vrijwillige brandweer pijpgast en rechts Theo Kettering, caféhouder aan de Varsveldseweg. Achter het stuur zit Jan Heutinck die zoals te zien is geen brandweerjas en helm tot zijn beschikking had. Naast hem zien we Theo Wegman, gemeenteopzichter, ook woonachtig aan de Dijkstraat en vervolgens Jan Buunk, die een rijwielhandel had in de Rapenburgsestraat en Herman Tijdink, smid aan de Markt.

Benno van Lochem

Van wegen, water, beken, bruggen en voordren

Het is alweer een hele tijd geleden dat het bestuur van ons verenigingslid, de heer professor Brus uit Beek (bij Nijmegen), een brief kreeg met allerlei herinneringen aan zijn geboorteplaats Lichtenvoorde. Zo schreef hij ons over de verschillende wegen, de zandpaden en beekjes.

De brief heeft niet het karakter van een ingezonden artikel en is ook niet als zodanig bedoeld, maar hij bevat een aantal zeer lezenswaardige bijzonderheden. We denken dan ook dat we u die niet mogen onthouden en willen u aan de hand van Brus' herinneringen graag meenemen door oud-Lichtenvoorde en gebruik maken van de kanttekeningen die hij bij die herinneringen plaatst.

Het ligt voor de hand, zo stelt de heer Brus, dat er van oudsher een doorgaande weg, een weg dus van meer dan plaatselijke betekenis, gelopen heeft over de zandige rug tussen Harreveld en de hogere gronden bij Vragender en Lieveelde. Aan de ene kant lagen de onbegaanbare moerassen van het Zwarte Veen en het (Aaltense) Broek, aan de andere kant het natte Ruurlose Broek en de Hemmele. Zouden het oude Hervelo en Levelo twee opposanten kunnen zijn aan weerszijden van de voorde?

Hemmele zou terug te voeren zijn op 'Heimaal'. Zo noemde men plaatsen waar het gericht van een Landgemeente, een mark of marke, bijeenkwam. Ze lagen doorgaans in een bos langs een doorgaande weg (een koningsweg). Ze stammen uit de Karolingische tijd. Veel van die plaatsen waren zelfs al volksvergaderplaats en cultusplek in de heidense tijd. Brus denkt dat misschien uit veldnamen nog op te maken is waar die vergader- en cultusplaats precies gelegen heeft. We hebben daartoe de deelkaarten van onze veldnameninventarisatie geraadpleegd, maar niets daaromtrent kunnen vinden.

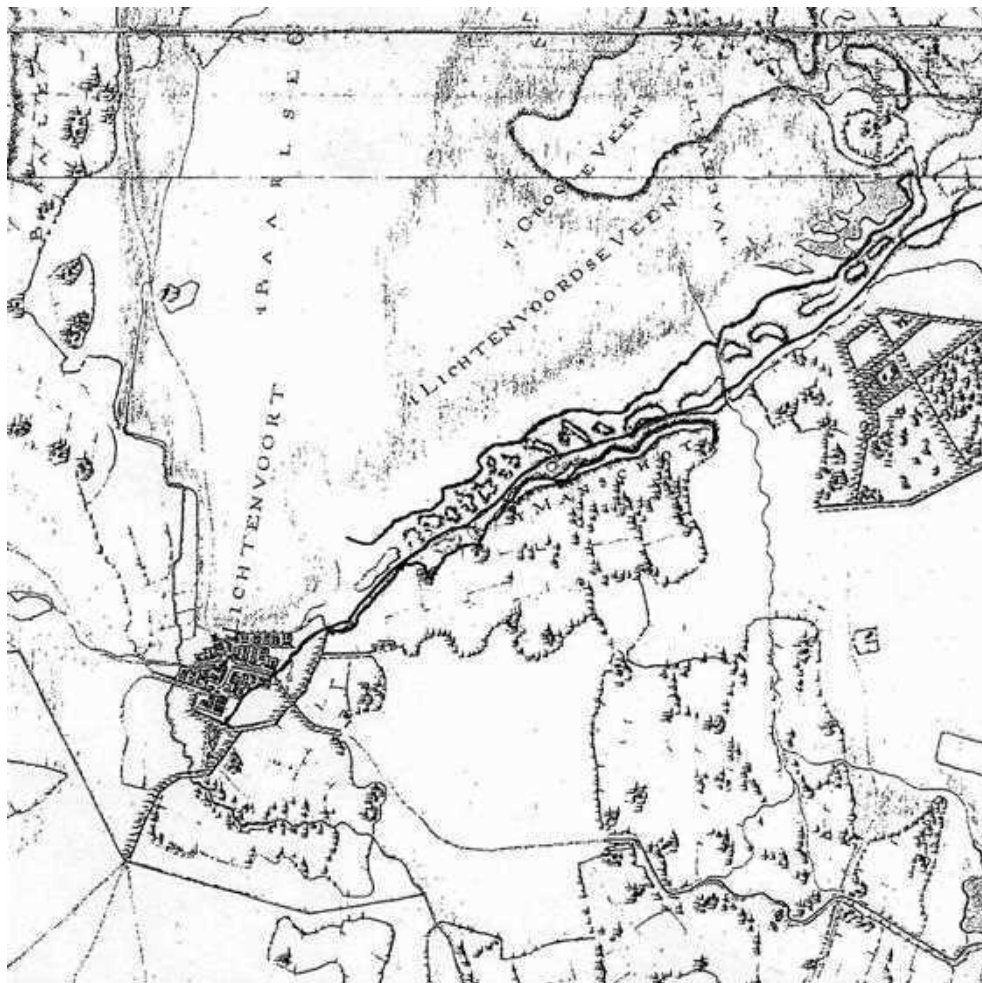
Ooit liep volgens Brus het gedeelte Varsseveldseweg vanaf het tramstation Harreveld tot Lichtenvoorde anders, namelijk langs de noordkant van de Harreveldse Bulten, langs boerderij Knufing, nu Delstraat 12 en 14, naar de Schatbergstraat, de vroegere Kruusweg. De opgeworpen wal die van Varsseveld tot in Lieveelde zichtbaar in het landschap aanwezig is, komt waarschijnlijk voort uit de ijstijd. Hij is in ieder geval niet door mensenhanden gemaakt, hoewel kort geleden ter hoogte van boerderij Te Welscher er een stukje oude glorie is hersteld. Tegenwoordig worden De bulten gebruikt als wijngaarden.

Voormalige boerderij Te Welscher, Varsseveldseweg. Op de achtergrond de Harreveldse Bulten; foto febr. 2002

Brus schrijft ons, zich te herinneren dat er in de jaren twintig van de vorige eeuw een groot verschil bestond tussen het landschap aan de noord- en dat aan de zuidkant van De bulten. Aan de noordkant een aaneengesloten landbouwgebied met oude boerderijen, aan de zuidkant een rommelig gebied met bosjes, heidevelden en weilandjes en nauwelijks een boerderij. Op oude stafkaarten is de weg goed zichtbaar. De ene keer liep hij achter langs en vervolgens weer aan de zuidkant van De bulten.

Ergens bij de boerderij van Knufing splitste zich de zo-even genoemde weg. Eén tak volgde de Schatbergstraat, kruiste de Raadhuisstraat en zette zich voort in de richting van het Klaasbos, toen nog de Oude Groenloseweg. Dit was een brede zandweg met karrenspoor. Het was een landweg van een

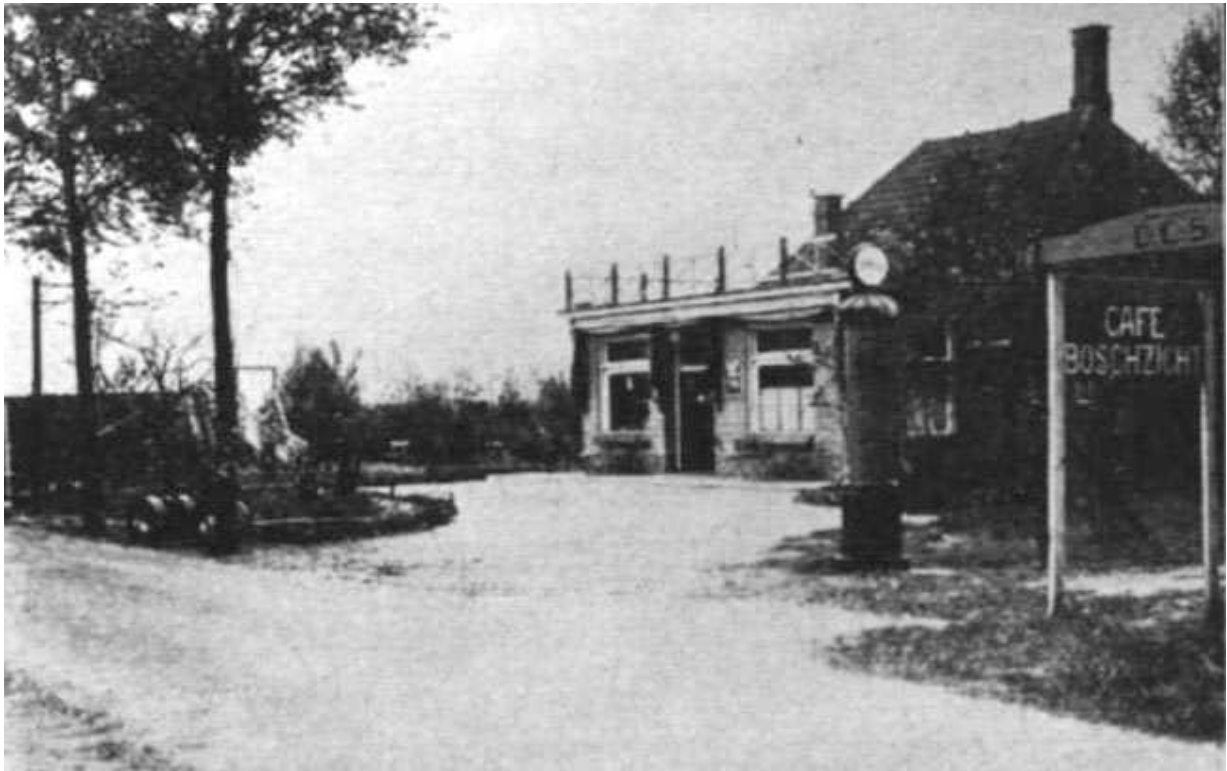

Op deze Hottinger kaart uit 1786 zien we de weg over de Harreveldse Bulten. Duidelijk is te zien dat deze langs Lichtenvoorde loopt.

zekere allure, maar had voor het plaatselijk verkeer weinig betekenis. Ook stonden er weinig tot geen boerderijen of andere huizen aan. Het was dus typisch een weg voor doorgaand verkeer uit voorbije tijden, merkt Brus op. De genoemde zandweg liep vanaf Harreveld achter het huis van Alferink over de Veengoot. Vervolgens liep hij achter de wal van de Harreveldse Bulten over het Zand waar de boerderijen van Wopereis, Olyslager en Paul lagen, waarna de zandweg uitkwam bij boerderij Knufing aan de Delstraat. Bij deze boerderij kwamen in die tijd zes zandwegen bij elkaar uit. De zandweg die wij volgen gaat verder via de Schatbergstraat, Kerkhoflaan en wordt dan Oude Groenloseweg. Hij ging verder over de Huininkbrug en Klaasbrug de Stegge door en waarschijnlijk onder langs de Lieveelder Es, langs Hulshof Hommelink en Klein Avink (Erve Kots), richting Groenlo. Op de militaire kaart van 1845 wordt de weg vanaf het kruispunt met de Raadhuisstraat dan ook genoemd 'Weg van Lichtenvoorde naar Groenlo'.

Dan filosofeert onze briefschrijver even over de herkomst van de naam 'Schatberg'. Kan het zijn dat die slaat op een bergplaats voor schadden, voor heiplaggen dus? We spreken immers ook van hooi-'berg'? De weg liep door esgronden. Behoeftte aan schadden was daar genoeg. En verderop, richting Harreveld, was hei in overvloed. De vroegere naam van de Schatbergstraat was de Kruusweg.

Begin vorige eeuw lagen er in het eerste stuk van de genoemde 'Weg van Lichtenvoorde naar Groenlo' twee bruggen De eerste, een eindje vóór het Klaasbos, was de Huininkbrugge over de oude Baakse beek, de tweede, vlak erachter, was de Klaasbrug over de Nieuwe beek. Het ligt voor de hand dat hier in vroeger dagen een voorde is geweest (Brus spreekt consequent van 'voord'). De beek van de tweede brug liep recht en strak. Deze was gegraven in tegenstelling tot de beek onder de eerste brug die kronkelend zijn weg zocht. Die kronkelende, natuurlijke beek is dus kennelijk de oorspronkelijke. Daar zal dus ook de voorde gelegen kunnen hebben. Een voord of voorde is een doorgang, een doorwaadbare plaats in een

*Cafe Boszicht, Varsseveldseweg, 1933 Eigenaar was in die tijd Th. B. Schroër.
Rechts op de foto is de ingang te zien naar het voetbalveld waar destijds de protestante vereniging DES voetbalde.*

beek of rivier. Brus herinnert zich voorts nog dat de weg zich na de tweede brug splitste in vier takken. De middelste zou dan de oude, doorgaande weg zijn geweest. Deze slingerde zich tussen de boerderijen van Lieveelde door, liep langs wat nu Erve Kots is en kwam uit in Groenlo. Het laatste stuk maakte later deel uit van wat nu de verkeersweg Lieveelde-Groenlo is.

Terug naar de wegsplitsing bij boerderij Knufing. De ene tak liep dus richting Groenlo. Maar de andere belangrijke tak van de wegsplitsing dan? Die liep in de richting van de Varsseveldseweg. Dat deel zou verdwenen kunnen zijn bij de aanleg van de tramlijn en het bijbehorende rangeerterrein. De weg kwam via Patronaatsstraat, Markt en Dijkstraat uit bij wat later de Driehoek zou gaan heten. Bij de Dijkstraat lag het laagste deel. Hier waterde het zuidelijk moerasgebied af op het noordelijk. Het water dat hier samenkwam, stroomde verder als Ruurlose beek. Dit moet wel de plaats zijn van de voorde die Lichtenvoorde zijn naam gaf. Bij aanhoudend nat weer stond de Dijkstraat blank vanaf de winkel van Gilsing (nu Schlecker; 2003) tot de Driehoek, Aaltenseweg en Lievelderweg, herinnert onze briefschrijver zich nog goed.

Eeuwen geleden was de afwatering in dit gebied veel gebrekkiger. Het grootste deel van het jaar zal het hier dus wel een natte boel zijn geweest, concludeert hij. Waarschijnlijk heeft men de weg die door de voorde liep, opgehoogd tot een dijk ('Dijkstraat'). De voorde werd daarbij uitgediept tot een beek, waarover een brug werd geslagen. De heer Brus weet nog hoe de beek die uit het Broek kwam, tussen de feestwei en Hotel De Industrie (waar nu kantoor Pillen is gevestigd; 2003) en onder een brug in de Dijkstraat door liep. Even verderop kruiste de beek de Rentenierstraat en het Hof, waar ook bruggen lagen.

Bij de Driehoek splitste de weg zich in de richtingen Aalten/Bredevoort, Vragender/Winterswijk en Lieveelde/Groenlo. Dit zal al heel lang zo geweest zijn. Brus denkt dat de doorgaande handelsweg was de

Boerderij Knufing (tegenwoordig Delstraat) rond 1950

weg naar Winterswijk en Munster. De weg zal eerst een stuk het traject van de huidige Aaltenseweg gevolgd hebben, een afwijking naar links hebben gemaakt en langs Vragender richting Winterswijk zijn gegaan.

“Het algemene beeld is zo wel duidelijk”, besluit de schrijver zijn betoog over de wegenloop. “In deze streek was eeuwenlang alleen oost-westverkeer mogelijk. De twee voordeden vormden daarbij een flessenhals. Wie de voordeden in zijn macht had kon alle handelsverkeer en alle troepenbewegingen controleren. Geen wonder dat de machthebbers ter plaatse – de Heer van Borculo en de bisschop van Munster – al vroeg in de geschiedenis in het moeras tussen de beide voordeden een versterking – het Huis Lichtenvoorde - bouwden.”

“Tot zover mijn bedenksels”, besluit Brus zijn interessante hypothese. “Verder speurwerk zal moeten uitmaken in hoeverre ze houdbaar zijn”.

We zijn de heer Brus dankbaar voor de feiten, de herinneringen en de ‘bedenksels’, zoals hij ze zelf noemt. Interessant genoeg om ze te lezen, te herlezen, na te trekken, te vergelijken en zo te ervaren dat alles een oorsprong heeft, vol verwondering over hoe alles ooit is geweest.

Antoon Driessen

Met dank aan...

G. Eppingbroek, voor enkele aanvullingen en het gebruik van de foto's.

Een lied over oud-Lichtenvoorde

In 1945, direct na de oorlog, werd de buurtvereniging oud-Lichtenvoorde opgericht. In de volksmond werd deze buurt, die bestond uit de Rentenierstraat, Varkensmarkt en later ook de Hagenstraat, het Haagje genoemd. Om de saamhorigheid tijdens de buurtfeesten wat te verstevigen schreef H. Doppen een lied voor de vereniging. Van Truus Mellink-Eppingbroek kregen wij de tekst die hieronder staat afgedrukt.

*De varkensmarkt was onze kinderspeelplaats.
Och wat hadden we daar veel plezier.
We knikkerden, bandelden, voetbalden daar
tussen de middag en half vier.
Soms knalden de ruiten, maar hadden geen duiten.
't Loon was dan thuis een pak smeer.
Maar 'n paar dagen later begon toch weer 't gebater
want we deden het toch altijd weer.*

Refrein:

*Bij ons op de Varkensmarkt in 't Haagje en de Rentenier
daar klopt historisch ou'n hart van goud met veel plezier.
Daar heerst de humor nog maar evengoed de traan.
Dit stukje Lichtenvoord' mag nooit verloren gaan.*

*Cornelis van Wijngaarden werd hier geboren
tesamen met Leida en Guus.
Cafeetjes dat waren in vroegere dagen
Dames Meekes in d'n hook en... Kothuus
Maar 't smidsvuur dat zingt nog en 't aambeeld dat klinkt nog
Bij Antoon van Willem Koksmid.
Want 't huis van de bouwer, onzen Willem Eisenhouwer.*

*We liepen in lompen en altijd op klompen.
We werden toen echt niet verwend.
Wat 't zakgeld betreft was 't akelig slecht.
't Was 'n kwartje, 'n dubbeltje of een cent.
We zochten 'n nusken in Herwalt zien busken
en we lagen om tien uur in bed.
Steeds vroeg uit de veren en naar school om te leren
met ne boek vol spekpannekoke en vet.*

*Ja tweemaal per jaar was ons marktplein gevuld
met muziek van 'n echt pierement.
De spaarpot ging open en mochten we wat kopen
want dan was er groot feest in 'n tent.
De draaimolen sjokte en de luchtschommel bokte.
Och wat was dat 'n evenement.
En in Weeber z'n winkel met nog echt belgerinkel
kocht je drie geluks caramels voor 'n cent.*

*Altijd 's morgens heel vroeg met 'n zware rit voor de boeg
vertrok er 'n wagen vol bomen en zand.
Daarnaast liep dan een vent, geliefd en bekend,*

*Bernard Mellink met z'n zweep in de hand.
Maar ook Jan Roemaat met z'n moterkrachtpaard
ging dan ronkend en grommend op pad.
Cato's was hing dan buiten, j'hoorde dan vogeltjes fluiten.
Ja ons dorp leek dan wel een stad.*

*En 's winters o mensen 'k zal 't nimmer u wensen
was 't koud, tien, twaalf graad onder nul.
Onze markt was sneeuwwit en Jan Hartjes z'n hit
kreeg pas 'n poot aan de grond bij Jan Brul.
Op Oarnt zien grachte ontstond menig broedlachte
en onze schaatsen hadden 'n krul.
Met 't ies op de mond en 'n wollen boks an de kont
hadden we lol en da's geen flauwe kul.*

*Cafeetjes verdwenen, ook Cornelis ging henen,
menig pand werd heel ruwweg gesloopt.
Onze markt werd 'n weg, 't kerkhofpad met 'n heg
werd tot de Hagenstraat omgedoopt.
Heel veel moois ging verloren rond de hervormde toren,
maar wij raakten daardoor niet verstoord.
In ons hart blijft bewaard die tijd van wagen en paard,
van ons dierbare oud-Lichtenvoord.*

*Oh jeugd hier geboren rond d' hervormde toren
houdt toch deze traditie in stand.
Het bloed van uw vaad'ren stroomt ook in uw aad'ren
Zet dus voort dee'z gezellige band.
Kom eenmaal per jaar allemaal bij elkaar
en zing dan tesamen dit lied.
Wat er ook mag gebeuren, deze band mag nooit scheuren
Dan gaat onze buurt nooit failiet.*

*Toen de oorlog voorbij was en ons land weer vrij was
Zag een baby voor 't eerst levenslicht.
Want bij Meekes in d'n hook nog met kachel en pook
werd ons buurtclubje echt opgericht.
Wie had ooit gedacht dat dit clubje het bracht
tot 'n pracht 40-jarig bestaan.
Maar zorg dat 't bestuur kan zingen vol vuur
dat w'ook de 50 nog vlot halen gaan.*

H. Doppen

1916.

Notaris P. T. VOS te Lichtenvoorde zal Maandag 21 Febr. e.k., voorm. 11 uur, in 't café Knippenborg aldaar

verkoopen :

voor Mevr. de Wed. F. B. Hulshof-Kronenburg

Uitmundend weiland bij den Oostermee in Vragender nabij Waenink en Eskes in de onmiddellijke nabijheid van den Rijksweg. Winterswijk—Groenlo. Bijzonder geschikt voor Boerderij, groot 9,45,60 H. A. Ingezet op f 6789.

1e perc 3,07,20 H.A. op f 1861.
2e " 3,16,80 " " f 4917.
3e " 3,21,60 " " f 2067.
Blok (perc. 1—2) 6,24 H. A. op f 4121.

Notaris P. T. VOS te Lichtenvoorde zal Dinsdag 22 Febr. e. k., voorm. 11 uur, in 't hotel de Koppelpaarden aldaar

verkoopen :

voor de fam. Schurink

I. Weiland 't Hooiland 1.11.50 H. A. Ingezet op f 1371.71.

1e perc. f 508; 2e perc. f 561; 3e perc. f 41. Massa 1 en 2 f 1331.31.

II. Weiland 't Linnenbroek 1.14.80 H.A. f 992.

4e perc. f 490; 5e perc. f 496.

III. Veen in de Koelen.

6e perc. 5.40 Ar. niet; 7e perc. 3.80 A. niet.

Voor de fam. M. Kuijk Gaarden op de Gemaat 3.18 A. f 67.

Voor den heer J. A. Tenten Heide Maneschijn 20.70 A. f 141.

Voor den heer H. Schutten Heide in ontginning aan den grintweg naar Harreveld, geschikt bouwterrein, 1.26.70 H. A. f 467.

Notaris P. T. Vos te Lichtenvoorde zal Woensdagen 23 Febr. en 8 Maart e. k., voorm. 11 uur, in 't café Doppen in de Rapenburgerstraat aldaar

• — Met eenige toepasselijke woorden werd Vrijdagmorgen in tegenwoordigheid van een der Wethouders en enkele gemeentebestuurders door den Burgemeester de bronzen medaille voor 10-jarigen trouwen dienst bij de politie uitgereikt aan den veldwachter, F. Hoekstra, alhier.

• — In het café Kothuis had hedenavond de aanbesteding plaats van een nieuw te bouwen woonhuis voor rekening van den heer H. H. B. Sterenburg alhier.

Ingeschreven werd als volgt: J. B. v. Essendom, Beltrum, f 11960; H. Abels, Beltrum f 11875; Vermegen, Beltrum f 11650; M. Paaschhuis f 10500; H. Lelivelt f 10150; F. J. Doppen f 9990; H. J. Breukers f 9900; G. J. Nijman, Bredevoort f 9472; G. H. Rots, Aalten f 9800; C. v. Ooijen f 9487; G. J. Elschot, Bredevoort f 2472; W. Breukers f 9437; J. A. Aalten f 9399; J. M. te Dorsthorst f 9330; J. B. Post f 8797; D. J. te Mebel f 8011; J. C. Maas, Winterswijk f 7945. Acht dagen beraad.

verkoopen :

voor den Heer J. H. Eskes.

Bouw- en weiland „de Stierenwilde” te Vragender geschikt voor boerderij ca. 10 min. afstands van den Rijksweg Winterswijk—Groenlo, groot 5.46 70 H. A., in Massa. Blok en 3 perc. 1e ca. 2.29.20 H. A.; 2e ca. 1.83.20 H. A.; 3e afk. van Menco 1.34.30 H. A. Blok (1 en 2) 4.12.40 H.A.

• **Lichtenvoorde, 21 Aug.**

Ten gemeentebuike zijn thans voor ieder verkrijgbaar boekjes, waarin het kohier van den Hoofdelijken Omslag en de desbetreffende verordening is afgedrukt. De prijs is 25 ct.

• — Door den hulpcommies G. werd heden een fietsrijder aangehouden, die bij onderzoek 16 K.G. vet bij zich bleek te hebben. De waar werd in beslag genomen.

• **Zieuwent, 28 Aug.**

Mej. J. Donders, onderwijzeres aan de R. C. Bizondere school alhier, is met ingang van 1 Sept. aanstaande in gelijke betrekking benoemd te Hilversum. In haar plaats is hier aangesteld mej. de Geus te Deventer.

VENNOOTSCHAP onder Firma.

Bij akte 12 Februari 1916, verleden voor den ondergeteekenden Notaris, hebben de heeren Gerrit Willem Ligterink, Klompenmaker, wonende te Barlo onder Aalten, en Hermanus Hendrikus Bernardus Sterenburg, Koopman, wonende te Lichtenvoorde, met elkander aangegaan eene handelsvennootschap onder de firma

„Ligterink en Sterenburg”, gevestigd te Lichtenvoorde.

De vennootschap heeft ten doel het gemeenschappelijk drijven van een handel in klompen, het fabriceren van klompen en wat verder tot dit vak behoort, en wordt aangegaan voor den tijd van 10 jaren, een aanvang nemende 1 Maart 1916 en alzoo eindigende 1 Maart 1926. Zij wordt gerekend voor den tijd van 10 jaren en stilzwijgend te zijn verlengd, indien niet zes maanden voor het verstrijken van eerstgenoemd tijdvak, alzoo vóór 1 September 1925, een der vennoten schriftelijk aan den andere heeft te kennen gegeven, dat hij de vennootschap wil doen eindigen. Deze wijze van verlenging is toepasselijk op elk volgend tijdvak van tien jaren.

Ieder der vennoten is bevoegd voor de vennootschap te handelen en te teekenen, de vennootschap aan derden en derden aan de vennootschap te verbinden, een en ander echter alleen binnen de grenzen door het doel der vennootschap aangewezen.

De medewerking van beide vennoten wordt evenwel gevorderd voor het opnemen van gelden, het aangaan van dadingen, compromissen en accoorden, het teekenen van handelspapier boven een bedrag van f 500, het aangaan van borgtochten, het verkrijgen en vervreemden van onroerende goederen, het verlenen van zakelijke rechten, het optreden in rechten, het berusten in rechtsvorderingen en het nemen van executoriale maatregelen, en het aangaan van alle handelingen, die buiten de gemelde grenzen vallen.

Namens partijen
P. T. VOS, Notaris.

Ons zoekplaatje

Geachte lezers, op het zoekplaatje in periodiek nummer 48 kregen we een reactie van de heer A.H.A. Lefering uit de Dijkstraat. Hij meende bij het groepje wandelende Bonifatiusknapen een aantal jongens te herkennen. En wel de volgende: onder nr. 1 - Tim ten Holder, onder nr. 3 - Nico ten Holder, onder nr. 4 - Coen de Nooijer, onder nr. 9 - Theo Berendsen en onder nr. 10 - Frits Weijermars. Onze hartelijke dank voor deze informatie. Ook op voorgaande zoekplaatjes kunt u nog steeds reageren.

De foto die we nu plaatsen is er een van een serie oude persfoto's uit de nalatenschap van de heer H. Blanken, journalist. Hierop zien we het bestuur van de vrouwenbond van de vakbond NKV in 1969. Gaarne zouden wij de namen van deze dames kennen.

Hier de nummers van de betreffende personen en hun namen voorzover bekend:

- 1
- 2
- 3
- 4
5. kapelaan pater Cornelis Fortuin OFM.
- 6

Reacties graag aan de redactie of aan ondergetekende, G.J.A. Eppingbroek
tel. 0543-515408

Adressen bestuur Vereniging voor Oudheidkunde te Lichtenvoorde

H.J.A. te Brake <i>voorzitter</i>	Verdistraat 9	7131 AJ Lichtenvoorde	tel. 0544-372117
A.W. Driessen <i>secretaris</i>	Schatbergstraat 60	7131 AS Lichtenvoorde	tel. 0544-372823
J. Ernst <i>penningmeester</i>	Derde Broekdijk 2	7132 EC Lichtenvoorde	tel. 0544-379321
G.J.A. Eppingbroek	Koekoekstraat 16	7102 AZ Winterswijk	tel. 0543-515408
C.M.W. Oolthuis-Wagener <i>werkgroep excursies-lezingen</i>	Brechtstraat 5	7132 AC Lichtenvoorde	tel. 0544-372080
H.J. Hanselman	Const. Huygensstr. 7	7131 WG Lichtenvoorde	tel. 0544-373108
H.J. Krabbenborg <i>werkgroep streektaal</i>	Boschlaan 3	7131 RA Lichtenvoorde	tel. 0544-371936
B.H.W. van Lochem	Patronaatsstraat 32	7131 CH. Lichtenvoorde	tel. 0544-378393
G.A.Th.M. Nijs <i>werkgroep archeologie</i>	Past. Sandersstr. 13	7131 BT Lichtenvoorde	tel. 0544-376947
Redactieadres:			
B.H.W. van Lochem	Patronaatsstraat 32	7131 CH. Lichtenvoorde	tel. 0544-378393
Bibliothecharis:			
H.J. Hanselman	Const. Huygensstr. 7	7131 WG Lichtenvoorde	tel. 0544-373108

Internetpagina's:

Vereniging voor Oudheidkunde te Lichtenvoorde:

www.vol.ontheweb.com

Archeologische Werkgroep Lichtenvoorde:

www.vol.ontheweb.com

*Wanneer u vragen heeft over de geschiedenis van onze gemeente,
aarzel dan niet met een van bovenstaande personen contact op te nemen!*

Digitale bewerking
Henk Hanselman
2013